

# DISCURSOS

LLEGITS EN LA

## "REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS" DE BARCELONA

EN LA SOLEMNE RECEPCIÓ PÚBLICA DE

D. BONAVENTURA BASSEGODA

EL DÍA 12 DE FEBRER DE 1922



BARCELONA.

IMP. «ATLAS GEOGRÁFICO». — C. CENT, 140 A 144

1922

# DISCURSOS

LLEGITS EN LA

“REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS”  
DE BARCELONA

EN LA SOLEMNE RECEPCIÓ PÚBLICA DE

D. BONAVENTURA BASSEGODA

EL DÍA 12 DE FEBRER DE 1922



BARCELONA

IMP. «ATLAS GEOGRÁFICO». — C. CENT. 140 A 144

1922



*Luis Vernet*

AUTO-RETRAT DEL ARTISTA, AL LLAPIS PLOM.  
FET EN 1858.

*De la col·lecció de D.ª A. Càrles de Coma.*

**LLUIS VERMELL**  
**ESCOLPTOR Y PINTOR DE RETRATS**

SENYORS ACADÉMICHS:

Jo vinch, senyors il·lustres, a vostre escullit cenacle, ple de reverència devant de son prestigi, y tremolós de sorpresa per l'honor immerescut d'haver-m' hi servat un lloch. Axís, jo arrivo corprès d'emoció y d'agrahiment, y poch segur de que ma boca, anch que parlant per la abundor de mon cor, sàpiga trobar mots prou encertats per a regraciarvos la gentilesa que ab mí haveu tinguda, oferint-me 'l seyent que fins a suara estava reservat per a un dels caps de brot de la cultura catalana.

Al tributarvos el meu homenatge modestíssim d'afecte y veneració, veig alçarse devant de mos ulls les ombres benhaurades de tants capdevancers, que des de son inici enlayraren exa noble Academia als cimals de les glories patries, especialment d'aquell famós Pau Ignasi de Dalmases y de Ros, qui bastí son maravellós casal del carrer de Montcada, ahont el nostre barroquisme arquitectònic obrí'l suls a la pública admiració dels esdevenidors, y en el que volgué hostatjar-hi la incipient Academia dels *Desconfiats*, que a les derreries del segle XVII aplegà en escullida cinquantena, als més il·lustres homes de lletres y de gerarquia de la ciutat de Barcelona, de quina llista 'n fou el capdevancer (1).

---

(1) «Don Pablo Ignacio de Dalmases y de Ros, fué elegido por el Cuerpo municipal de Barcelona, embajador en Londres en las críticas circunstancias en que el Gobierno inglés acababa de comunicar a Lord Lexinton la orden de reconocer a Felipe V por Rey de España. Pi y Arimón, en su *Barcelona*, t. II, pág. 87, dice: que el celo patriótico y actividad del embajador catalán Dalmases en todas las negociaciones con la corte de Londres fueron dignas de eterna loda.

Voldria jo, que'm donguesseu, perque no la he poguda encara capir, la explicació d'haver girat els vostres ulls, solicitats sempre per trascendentals visions, envers la meva humil persona, donchs atrafegat sempre en les tasques professionals, no m'ha llegut de poguer distraure'n gota, en l'estudi de les qüestions, qual desenrotllament omple de prehuarts treballs els volums de vostres interessants memories. Lo meu vagar ha sigut tan solsament esmerçat en escriure per a la divulgació del art de nostra terra; y per axò, avuy que'm trovo ja, a la devallada del camí de la vida, no puch oferirvos en homenatge, a aquesta il-lustre Academia, arca santa de la dolça y pura llengua nostrada, ni l'or, ni la mirra dels Sants Reys d'Orient, dispersa com està la meva migrada producció; tan sols l'encens de ma devoció pregonà, que cremo are ab tot fervor a vostres plantes, y la ofrena de ma bona voluntat, que solemniaiment prometo dedicarvos des d'aquest moment per a mí inoblidable. Veus-el-aquí tot mon humil present.

Al pensar en la personalitat, quin seyent tinch d'ocupar, creix ma confusió y creix el mancament de les meves

---

•Don Pablo Ignacio de Dalmases y de Ros compuso la *Dissertación histórica sobre la patria de Paulo Orosio; Historia general de Cataluña, y otros opúsculos*.

•Hacia el fin del siglo XVII constituyose en Barcelona una asociación dirigida al cultivo de las Bellas Letras con el fin de rejuvenecer la antigua costumbre entre la nobleza catalana de que, formando distintas sociedades, se platicasen en ellas asuntos literarios, instruyéndose todos de lo que leía cada uno. Tomó lá humilde denominación de *Academia de los Desconfiados*, adoptando por empresa una nave en la playa con el mote: *Tuta guia diffidens*. Componiase a la sazón de cincuenta socios de lo más selecto en saber y gerarquía de esta capital, y según los dietarios de la Diputación, celebraba sus sesiones en casa de don Pablo Igacio de Dalmases y de Ros, que figuraba en primer lugar en la lista de sus miembros. (Pi y Arimón: *Barcelona antigua y moderna*, t. II, pág. 185).

La Providencia recompensando la piedad de los fieles parroquianos de Santa María del Mar (discursos panegírico-históricos pronunciados por el Rvdo. D. José Roca Culi, Barcelona, 1861).

La mare del honorable Dalmases descendía, segons opinó del Dr. D. Joseph Maria d'Alós y de Dou, de la familia Ros, quin enterrament era en la capella de Sant Iu y Santa Eulalia de Mérida de Santa María de la Mar de Barcelona.

L'il-lustre acadèmich y benvolgut amic Ernest Moliner y Brasés, qui'm fa l'honor y la mercè d'apadrinarme en la present solemnitat, té publicada en l'any XVII del *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, número 65, una interessantissima «Noticia histórica» de la *Academia dels Desconfiats*, rublera de noves, a les que acompaña una reproducció del antich emblema de nostra Corporació, voltat d'un artistich march decoratiu.

forces. En Joseph Puiggarí, qual obra artística y arqueològica es encara, avuy dia, un exemple y una ensenyança per a les noves generacions, omple ab son nom una època de la nostra cultura nacional; omple trenta anys de la vida barcelonina en lo que pertoca al art y a la historia. Manejà el llàpiç, el pinzell y la ploma a la perfecció, y si ab els primers, reproduïa ab fidelitat y pericia els antichs documents gràfichs, ab sos escrits treya a la claror del dia els més reservats diplomes que jeyen pòlsosos en els arxius. Com escriptor, fou infatigable y com sots-arxiver de la Casa del Concell pogué abeurarse en les deus puríssimes de nostra història municipal, y mercès a axò pogué publicar interessantíssims volums, com a fruyt dels seus treballs d'investigació (2). Molts d'aquests havien sigut donats a les premp-

(2) En Joseph Puiggarí nasqué a Barcelona pel Febrer de 1821 y morí l'13 de Març de 1903. Casat ab Na Isabel de Cerveró, tingué sis següents fills: Joan, Dorotea, Vicents, Jesús, Ròmulo, Lluís, Pere, Julià, Joseph, Visitació, Joseph M.<sup>a</sup> y Ramón, de tots els quins viuen tan sols quatre.

En 1867, entrà a ésser sub-arxivèr del Ajuntament. Fou Secretari de la Comissió Provincial de Monuments Històrichs y Artístichs; soci de número de la Real Academia de Bones Lletres de Barcelona; corresponent de la Real Academia de la Historia; mantenedor del Consistori dels Jochs Florals en 1870 y President de l'Associació Artística Arqueològica Barcelonina. En aquell darrer càrrec esmerçà sa activitat en la celebració d'exposicions notables y com a resultat de les mateixes la publicació d'albums de col·leccions arqueològiques ab notes redactades per ell.

Des de 1859, col·laborà en *El Museo de las Familias, Ilustración Española y Americana, Museo Universal, Revista de Gerona, La Renaxensa, Revista Histórico-latina*, y a ell se deu el volum suplement del *Diccionario Geográfico* que's publicava des de 1831.

En les *Memories de la Real Academia de Bones Lletres* hi publicà importants treballs monogràfics, entre altres: *La descripción del cuadro de Dalmau* (1869); *Estudios sobre el traje español en los siglos medios* (1871); *Noticia de algunos artistas catalanes de la Edad media y del Renacimiento*; *La antigua corporación de los correos de Cataluña existente en la capilla de Marcús* (1879); *Garlanda de joyells* (1879); *Costumbres catalanas en el siglo XIV* (1883), etc., etc.

Es notable també son llibret *La jornada del Bruch. Vindicación de Igualada sobre su principalidad*.

Ademés, *Llibre de algunes coses asanyalades succeïdes en Barcelona y en altres parts format per Pere Joan Comes en 1583 y recondit en l'arxiu del Excellentíssim Ajuntament ara per primera volta publicat ab la deguda llicència baix la revisió de D. Joseph Puggari oficial del susdit arxiu, en La Renaxensa* (Barcelona, 1878); *Associació Artística-Arqueològica Barcelonina: Estudios de indumentaria española concreta y comparada. Estado político social. Estética y artes, costumbres, lujo, modas. Técnica y análisis de trajes y armas en sus diferentes variedades. Cuadro histórico especial de los siglos XIII y XIV*, per En Joseph Puiggarí, President de la Associació Artística-Arqueològica (Barcelona, Jepús, 1870).

Aquesta obra formava cinc volums *in folio*, y estava copiosament il·lustrada.

ses, en diaris y revistes, de manera que son nom assolí, en son temps, el galardó de la popularitat. Entre les revistes, fou la primitiva *Renaixensa*, que tan de bé feu a nostra causa, qui se n'emportà ses preferencies. De manera que l'primer volum complert que publicà, en 1878, fou el *Libre de coses assenyalades*, qu'En Pere Joan Comes coleccióna fraudulentment del Arxiu Municipal, lo qual, com tots sabeu, li valgué un procés per part dels Concellers. Ab En Gaspar, el difunt Cap del Arxiu Municipal, ajudaren poderosament a altre benemèrit, Francisco de P. Maspons y Labrós (tots tres difunts per dissort), per a donar a llum, en 1885, la *Relació sumaria de la antiga fundació y cristianisme de la ciutat de Barcelona y del antich magistrat y govern dels magnífichs Concellers y altres coses de honor y bellesa de la Ciutat*, editat també per *La Renaixensa*, junt ab les cròniques d'En Desclot, En Muntaner y la incomparable del Rey En Pere, Rey també incomparable en lo bò y en lo dolent.

En Joseph Puiggarí nasqué en nostra ciutat l'any 1821; fill del procurador D. Joan, seguí, sens dupte, per inducció paterna, la carrera de lleys, qual exercici l' portà a ésser fiscal de l' Audiencia, de quin arxiu s' encarregà després ab el senyor Afís, fent allí estreta amistat ab el senyor regent En Nicolau de Peñalver, y gracies a sa bona companya pogué tota una tarda de 1862, visitar el célebre monestir de Pedralbes, del que n' escrigué planes interessantíssimes en son llibret *Garlanda de joyells*, publicat en 1879, qu' es un preciós *Breviari* monumental de la ciutat de Barcelona. Entrà després en l' Arxiu Municipal (1867), ahont hi estigué fins a la seva mort, que fou en 13 de Març de 1903.

Fou casat ab Na Isabel de Cerveró y tingué dotze fills, sens que les preocupacions de tan nombrosa família, li lle-

---

Fou ofert el manuscrit a l' Academia de Belles Arts de San Fernando, que segurament per manca de consignació no volgué editarla ni sisquera subvencionar la seva impresió, essentli retornà el preciós original, sens consideració al esforç gegantí que representava. Cercà, En Puiggarí, en nostra terra, un editor, que no pogué trovar, fins qu' enlayrat a la cadira presidencial de l' Arqueològica, emprengué ell sol, per son compte, la publicació, aparegent en 1890 el primer volum, el primer y el darrer.

Passat el manuscrit a la família, se creu que desaparegué en un seqüestro que durant la passada guerra europea sofri un gendre seu, resident a Argelia, perdentse axis miserablement un dels treballs més notables, dins de la seva especialitat, referents a nostra indumentaria mitj-eval.

vessin l'afició al estudi y l'amor al treball. Ni la familia ni'l càrrec del Ajuntament, ans be, aquest junt ab el de Secretari de la Comissió de Monuments històrichs y artístichs de la Provincia, l'empenyeren per la vía de la febrosa activitat que fou la característica de sa rellevant personalitat. Ell col-laborà en revistes, literaria y gràficament, donchs, com he dit, fou dibuxant y policromista y il·luminador distingit. Nostres Butlletins ho proclamen. Fou corresponent de la Academia de l'Historia, fent també bona amistat ab l'il·lustre Carderera, qui li feu vendre a l'Academia de San Fernando un àlbum de calchs y aquareles, per una apreciable quantitat.

Col-laborà ab En Paluzie y En Parcerisa en algunes obres notables; mes lo granat de la seva tasca fou l'estudi de l'indumentaria espanyola, al que hi consagrà una bona part de la seva llarga vida, deixant a sa mort el prehuat tresor de cinch volums escrits *in folio*, ab copioses il·lustracions.

Inteligent y actiu, fou altrement home modest, afable y de bones costums. No'l tragueren de sa casa mes que les representacions teatrals d'obres de gran resonancia. Tan sols se distreya diariament, per una invencible afició, després de sopar, jugant als escachs ab son antich amich Francesch Alsina, empleat de molts anys en la Caxa d'Estalvis.

Sa presidència de l'Associació Arqueològica Barcelonina se senyalà ab una empenta remarcable en la vida social de la matexa.

Jo no havia tingut mai el goig de tractarlo, donchs per la diferència d'edat, el trovi sempre en un pla massa amunt per a entrarhi en relacions; guardo sempre, emperò, el respecte y l'admiració ab que llegia tot lo que d'ell portava la signatura, y aprofito aquesta ocasió solemníssima, per a ratificarli el testimoni de la més cordial veneració.

\* \* \*

Ab molta constància he anat reflexionant, senyors, envers la materia de que podia tractar per a oferirvos en la present solemnitat un treball digne, no tan sols de l'il·lustre Academia que'm crida a son si; tenia d'ésser, ademés, digne de ferne lectura devant del cultíssim auditori qui ve a hono-

rar les nostres festes reglamentaries. Veus aquí, encara, un motiu de turbació per mon esperit, perque jo, que soch tan enemic del modern procediment de les auto-lloances, me sento mesquí y pobret de merexements, quan recordo els treballs que 'ls meus antecessors son vinguts a oferirvos en consemblants diades.

¿Podia jo oferirvos crítica literaria o artística? De cent lloagues no hauria arribat a igualarme ab quins han tractat d'aytals materies. (Hauria triat, per ventura, un tema d'arqueología, si encara vibra aquesta casa ab els aplaudiments ab que rebereu l'estudi de les trovalles de Centcelles, que 'ns oferí el mestre en tota lley de disciplines, Domenech y Montaner? (D'història barcelonina o de l'arquitectura catalana, quan tenim aquí en la cadira presidencial al més clar espill d'activitat y de sapiencia en aquest ram?

Y jo 'm migrava, per fretura d'ençertar ab un tema que no 'm posés en comparances ab vosaltres; y ja desconfiava de trovarlo, quan la bona fada, que segons els supersticiosos accompanya la nostra vida des de la naxença, vingué en ma ajuda y protecció, evocada per mon benvolgut amich y antich company N' Ernest Moliné y Brasés. Aquesta bona fada (3) no vingué a cavall d'un núvol arrocegat per papellones, ni embolcallada d'un raig de sol. No; vingué damunt de la roda de la fortuna que li feu trobar en un volum pulcrament relligat, les memories manuscrites de la vida d'un artista de la terra, que florí en les mitjanies del segle passat: En Lluís Vermell. Y aquesta trovalla, posada gentilment al meu servey, m'ha permés oferirvos avuy les primicies d'un treball que ha anat rodant, sens dupte, de golfa en golfa, fins a caure en la parada d'un firayre, que segurament l'havia comprat per ben poca moneda.

Els diaris, les memories, tenen sempre interès, salvant el cas d'ésser treballs d'imaginació, perque en elles s'hi donen a conèixer coses importants que fan referencia a la vida de llurs autors: el Comte de Sant Simón, en les seves, ens retrata la cort de Lluís XIV; En Pere A. d'Alarcón,

(3) La ilustrada dama qui m'ha fet mercè dels originals d'En Vermell es Na Amèrica Cazes de Coma, autora d'una monografia de nostra Seu y altres notables obres literaries y artístiques, com y també discreta bibliofília. S'ali paleta des d'aquest lloch l'expressió del meu agrànim.

notables episodis de la guerra d'Africa del any 1860; En Verdaguer, el nostre plorat Mossèn Cinto, en son *Dietari d'un pelegrí*, ens presentà la Terra Santa vista al través de sa inacabable poesia; Na Maria Barchskitseff, les angunies d'una noya rica y malaltiça, néguitosa d'art y d'ésser amada; el diari d'En Lluís Vermell ens fa sabedors de tots els goigs y els afanys de sa carrera, plena d'alts y baxos de la fortuna. També En Martí y Alsina volgué un dia condensar en un diari de la seva vida ses impresions y anècdotes personals, com ho feu En Vermell. No li fou possible. Cada una d'exes autobiografies es sempre interessant per la personalitat, per l'istil, pel tema que descriuen o també, com en el cas present, per donar a conèixer un artista català que, ab tot y ses nobles aspiracions, no abastà la popularitat.

Jo vos parlaré donchs, avuy, de la vida agitada d'un pobre artista, qui l'esmerçà tota en poguerse mantenir ell y els seus en mitg dels afanys que sentia d'estudiar, córrer món y admirar els monuments antichs y els bells indrets de la nostra terra, com s'esmenta seguent les planes escrites de sa mà, ab el meller cayent de lletra que podia.

Exes mémories són l'únic rastre que 'ns queda per a conèixer la seva vida étzarosa. Ses obres resten escampades. Les escultures, tal volta en temples o en coleccions, com a anònimes; els retrats al oli miniaturats, en les golfes de moltes cases d'aquests pobles y viles de Catalunya, quals golfes se nodrexen de les seleccions que fa cada nova generació quan entra a heretar casa y mobiliari.

Si l'artista de qui vaig a parlarvos hagués viscut avuy, valguent lo mateix que antany, hauria tingut l'empenta poderosa de la prempsa destrament manejada per amichs entusiastes y xorchs. Mes jay! que 'n l'any 1850 el diari de la ciutat *L'Anora*, sols posava els reclams pagant a tant la ratlla, y no publicava mes que avisos y notícies. ¡Prou y massa que tingué de saberho el pobre Lluís Vermell, esculptor y pintor de retrats en miniatura, quan volgué fer exposició de ses obres que no podía vendre, en sa ró negra botigueta del carrer de Na Canuda número 5!

Jo trovo d'un interès especial l'evocar devant del cércol iluminós de la crítica històrica, personatges oblidats, artistes desapareguts, tan meritoris com incompresos per llurs coe-

tanis, donchs entenç que l'mèrit de l'història no es exclusivament el retraire fets, com més endarrerits mellor; crech que té d'ésser completa y ben documentada en totes les èpoques. En la recerca dels vells testimonis de l'alta edat mitjana perdriem tot el temps, essent axis que també ens en cal força per a conèixer fets y homes de les generacions ben properes a la nostra. En Vermell vingué al món el mateix any qu' En Lluís Rigalt y En Lorenzale; pochs anys després qu' En Montaña, En Parcerisa, l' Espalter, En Pau Milà y Fontanals, l' Oriol y Bernadet, En Flaugier, y poch abans qu' En Joseph Oriol Mestres, En Celles, En Rogent, En Martí y Alsina, En Sans, En Mercadé y En Fortuny.

Axò 'ns parla d' una època del art català que, després de les dues grans conmocions que sofrí per l'invasió francesa als començos del segle y per la disbauxa del any 1835, que actuaren intensament demunt de les arts, produí un esplet fecondíssim que omplenà la terra catalana d'artistes, quins, seguit una corrent ancestral, anaren a Italia a abeurar-se en les fonts delitoses y regalades del art renaxent del Owerbeck, per a amarar-ne les propies concepcions de pregón sentit romàntich (4), fins qu' En Martí y Alsina obri a la llum y àl ayre purs, les finestres de son estudi, per a que sos dexebles poguessen formarse en les inmutables y eternament belles ensenyances de la Naturalesa. Allí s'hi formaren dexebles tan il·lustres com l' Urgell, l' Armet, En Galofre, Miralles, Pellicer, Vayreda, Trias, Texidor, Torrecassana, Pahissa, Gibert y Benavent...

Tots ells havien passat, no obstant, per les ensenyances que la benemèrita Junta de Comerç establí en la Llotja de Barcelona, que perpetuaren el nom d'artistes tan notables

(4) Entre 'ls pintors hi feu escola ab ses remarcables y grandioses pintures religioses al fresch, l' alemany Owerbeck (1789-1860), nat en Lubeck. Sa escola romàntica ensembs que mística, servi de llum y guia a molts dels nostres artistes que per aquells temps estudiaren a Roma. En Joséph M.<sup>a</sup> Quadrado, còntinuador d' En Piferrer, diu que fou el veritable fundador del art pictòrich modern, quins raigs purissims s'escampen per tot arreu y esvahexen les ombres anticristianes de la mitologia y del materialisme. Cita entre 'ls artistes de casa, que segueiren sa escola: Pau Cèsar Gariot, de qui es el quadro «Jesucrist després de la tentació en el desert»; Pelegrí Clavé: «El Profeta Elies despertat per un àngel»; Joaquim Espalter: «Dante y Virgilio en el cinquè cercle del infern»; Pau Milà: «La coronació de Santa Eularia, verge y màrtir»; Claudi Lorenzale: «L'àngel anunciant a Santa Eularia son martiri»; y Frederich de Madrazo: «Les Maries en el sepulcre».

de la fi del segle XVIII y començos del XIX, com Campeny, Montaña, els Espalter, En Flaugier arrivat ab l'exèrcit invasor y que dirigi l'Escola per haverne renunciat la direcció els patriotes Jaume Folch, escultor, En Bonaventura Pla-nella, En Pau Rigalt y En Salvador Mayol, pintors y dibuixants. Cal dir, però, qu'En Flaugier no era exòtic a casa nostra, donchs des de l'edat de tres anys hi havia viscut, establintse més tard, després d'haver estudiat nàutica en Marsella. En 1790 havia ja pintat per a Montblanch, Reus y Tarragona, y després de la Revolució de la patria d'origen, pintà per a Poblet y per als Pares Carmelites barcelonins, y l'any vuyt la cúpula de la capella del Seminari, avuy Hospital militar.

En aquest medi ambient vingué a desenrotillarse, a explayar-se el temperament d'En Lluís Vermell, sadoll de classicisme ensemgs que d'amor a les belleses de la terra mare y a les grans obres dels mestres de la pintura y de l'escultura, donchs en abdues se distingí. Llegint les fulles del seu incomplert *Diari*, un hom s'arriva a identificar ab els diversos estats de la seva ànima força sensitiva. L'afany d'enlairar-se'l domina y tot d'una li fa abaxar el vol la trista situació dels seus, qu'estan mancats de tot. Es apreciat dels artistes més notables que viuen a Roma, catalans y estrangers. En Lorenzale li apadrina un fill, En Thorwaldsen, En Gipson y En Tenerani (5), els continuadors d'En

(5) En l'època a que's refereix En Vermell, Roma cridava dins de sos murs als millors escultors d'Europa que hi acudien fretenrosos de seguir les petjades del gran Canova; fill de Possagno (1757-1822), quines obres capdals se conserven en els principals museus (*«La Venus sorpresa al bany»*, en la Gliptoteca de Munich), y en l'Acadèmia de Sant Lluch, de la ciutat eterna, s'hi troven encara enmollats d'altres obres d'ell y d'alguns de sos deixebles y seguidors, entre ells Thorwaldsen y Tenerani.

El famós escultor danès Thorwaldsen (Bartel) nasqué a Copenhague en 1770 y morí en la mateixa capital a 24 de Març de 1844. Fill d'un pobre tallista que treballava en l'arsenal, d'ell rebé les primeres lligons, fins que més tard anà a Roma, quina magnificència arqueològica l'admirà, sadollantse tant del esperit del art clàssich, que deya que no havia nat fins al Març de 1797: abans no existia, segons ell. Imbuhit de l'influència de Winkelmann y de Canova, sapigué veure la naturalesa, segons els seus crítichs, ab els mateixos ulls d'un deixeble de Fidias. Ses grans obres són un *«Jason»*, el relléu del Quirinal *«Triomf d'Alexandre el Gran»*, que després reproduït a la Magdalena de París y a Copenhague en el Palau Christiansbourg. Es autor de la tomba de Pius VII, en la Capella Clementina de Sant Pere de Roma.

Tenerani (Pietro), nat a Torrano, prop de Carrara, en 1800, morí a Roma en 1868. Comença sos estudis en el taller de Canova, mes esdevingué prompte el dex-

Canova, el celebrat restaurador de l'escultura italiana, l'omplen de lloances. En els anys en que s' desplega la vida del pintor-escultor, brilla y lluï esplendorosa l'estela universal relicta pel gran artista Canova; a França el pintor David dicta les lleys del art al imperi d'En Bonaparte, y l'arquitectura de tota Europa segueix les fórmules sintètiques del Vignole y En Palladio, qui en nostra joventut ens ensenyaren a malehir y ara ns afanyem a poguer comprender y servir als clients com obra original y d'alta y moderna intelectualitat. Tot aquest ambient cristallisà en les enseñances de la Junta de Comerç, font abundosa per als artistes més eximis qui en ella apaybagaven les angoxes de la sed y llegien com un llibre sant la traducció feta per l'arquitecte Ignasi March del llibre de Milizia, *L'art de veure en les Belles Arts.*

\* \* \*

En el llogaret de Ciran, departament del Indre, del regne de França, hi hagué un cert pagès de nom Giralt Vermell o més segurament Verneil, qui s'mullerà ab una dona nomenada Elucia. Hagueren un fill del mateix nom del pare, d'ofici cordoner, segons les *memories autèntiques*; mes que jo crech que fou senzillament cabater o *cordonnier* en francès. Casat ab Margarida Glanadell per primera volta y ab Anna Maria Boixineda en segones nupcies, hagueren un fill (entre altres) qui s'nomenà Pere, del mateix ofici; y segurament aquest vingué a Espanya de jove, donchs sa muller hagué nom propi de María Massiá y llur fill nasqué en Granollers. Fou aquest Pere Vermell, notari, y s'casà ab Na Maria Soler.

El fill mascle que d'aquest matrimoni nasqué, ho feu també en Granollers y s'casà fet home ab Isabel Torrababella, essent avi del nostre biografiat. El seu pare Miquel

---

ble predilecte de Thorwaldsen, ocupant el lloc d'aquest al abandonar Roma. Li feu el bust retrat, axis com el de Pius IX. Dexà moltes obres escampades clàssiques y religioses per les principals corts d'Europa. Fou professor d'escultura de l'Acadèmia de Sant Lluch, membre del Institut de França y de les Acadèmies de Berlin y Munic. Dexà un fill, Giambattista, que fou distingit escultor.

Exes dues grans figures examinaren l'obra de Lluís Vermell, augurantli un bell per vindre.

Vermell també fou notari de la vila nadiua, Granollers, y contragué matrimoni ab Ramona Busquets, qu'era natural d'Algecira.

D'ells nasqué En Joseph Joaquim Lluís Vermell, en Sant Cugat del Vallès, al 10 de Novembre de 1814, y traslladat en matrimoni a Granollers, morí'l pare pels volts d'el any 1825, deixant víuda y tres fills que tingueren d'anar a Barcelona, ahont; havent quedat en situació difícil, se posà a estudiar al Seminari al noy Lluís, qu'estava recluit a la Casa de Caritat, passant ses malalties al Hospital. Cap profit tragué de sos estudis, donchis auzell de bosch, no's troava bé a la gavia, y haventseli descubert afició a les Belles Arts, la seva germana y el seu cunyat, un tal Bordas semoller al Padró, que li mantenien, li feren seguir els cursos de la Junta de Comerç y l'posaren aprenent a casa d'En Joseph Pagés, escultor, y després a casa de N' Andreu Serrat del mateix ofici, fins que acabà a casa d'un tallista anomenat Nicolau Malagarriga (a) Sant, ahont començà a guanyarse la vida.

En Lluís Vermell fou portat a les fonts per el monjo de Sant Cugat don Lluís de Fluvià, ab permís del Vicari general y per una rica pubilla de dit poble anomenada María Mas, ab quina família no tingué relacions seguides; donchis en ses memories una sola volta l'esmenta, al'recontar un episodi de sa minyonia, quan s'escapà de casa, son cunyat per haverli pegat la propia germana de resultes d'alguna petita malifeta de borgès. Es curiosíssim el passatge de les memories del futur artista, en quin relata ab ampulós estil, en castellà vulgaríssim, l'episodi a que acabo de referirme (6).

(6) «Un día — diu — al salir del trabajo para ir a comer, llegado a casa de mi hermano empeñé a refiérme porque yo había hecho no recuerdo qué daño, y no basándole palabras, añadió, obras y asiendo de su zapato tanto con él me dió que, despegándose de sus manos, saltó furioso de casa y empeñé a correr como un loco sin dirección fija, pero con propósito de huirme de ella creyendo hacerles agravio y por fin llegó a corriendo siempre, hasta la puerta del Angel y allí paré; y meditando lo qué haría, me vino al pensamiento ir a ver a mis ricos padrinos a San Cugat mi patria, que dista unas tres horas de Barcelona, con la lisonjera idea que me recibirían gozosos no habiéndome visto desde mi infancia y con esta y otras ideas, como serían el hacerme pastor, el irme a algún pueblo a trabajar de escultor, y otros semejantes disparates tomé el camino de Gracia y preguntando por cuál se iba a S. Cugat me dirigi a él, y cerca ya estaba cuando me detuve con unos hombres que fabricaban la-

La grafologia del diari d' En Lluís Vermell ens explica quelcòm del seu caràcter. L' infantillatge del tema y lo vulgar y planer del estil, que dona idea d' un escrit català del que llavors se parlava traduhit literalment al castellà (que també's parlava llavors y segueix parlantse malauradament avuy en dia ab tanta profusió com manca de casticisme), dona idea del caràcter ordenat d' un home que té'l convençiment de que val la pena de que 'ls qui vindràn s' han d' ocupar de ses dissorts y de ses glories en aquesta vida. Y malgrat axò, aquesta cura que posà en tot lo que li atanyia, no's troven documents que 'ns permetin seguir pas a pas tots els incidents de la seva.

Com si ell se'n temés quelcòm, s'esforçà en llegarnos de sa propia mà, llistes y détalls de totes les seves principals obres. Y al escriure tot axò, ho fa solemníalment, consignant dates y revestint ses memories d' un ropatge ample y magestuós, de quin se n' exhala un fort perfum de religiositat. Axís comença'l llibre ab el títol «Dos clàusulas de mi testamento», y diu en ell (traduhint): «Aquest llibre que conté

---

drillos y preguntandoles por la casa de mis padrinos me la indicaron pidiendome como en pago de su respuesta, si yo iba a la feria del siguiente dia que era el de la Ascencion, yo con este apunte les dije que si y asi pasé adelante muy contento como habiendo hallado motivo para disfrazar mi ropa y apenas había entrado en la villa cuando acercandome a una muger muy gallarda que hacia mi venia, la pregunte por la casa de la pubilla Mas (que Maria Mas se llama mi padrina) y yo casualidad me respondió en seguida — Soy yo, que quereis? — es Usted le respondí, me alegra mucho de conocerla pues no la habia visto desde chiquito — y asi quien es Usted? — me pregunta — Usted es mi padrina; soy el hijo menor del notario Miguel Vermell. O! dice ella, venga usted conmigo pues mucho me alegra de verle..... y en seguida me acompañó a su casa preguntándome por los míos y yo respondiendo por agradarla, pues no la podia agradar mi vestido que no era muy decente; por fin llegamos a su casa, me presenta a los suyos (los cuales viendome, sin duda formaron una verdadera idea del estado a que habian sido reducidos los bienes de mi casa por causa del lujo de mis padres pero Dios se lo perdone) y todos se alegran de verme y ya se entiende que les digo que al mismo tiempo de venir a conocerlos tambien venia a disfrutar del bullicio de la feria. En tanto se llegaba la hora de la cena y yo tenia grande appetito, pues no habia comido pero si bien caminado; concluyamos: llegó la noche se cenó, se durmió y la mañana siguiente almorzé, fui a la Iglesia y monasterio, en este admiré su claustro bizantino y bellísimo, en aquella extrañé la costumbre de tener un pino verdadero plantado a la entrada de su coro, y despues de haber visto lo dicho, oido misa y bien comido, pues allí era gran dia de comer, resolví volverme a casa pues mi cólera era ya pasada y confiaba que lo mismo sucedis a mi hermana; finalmente me despedí de mis padrinos y demás, haciendoles los cumplimientos que supe, y otros tantos hicieron a mi señoria dejandolos, tal vez, deseos de no volverme a ver de mucho tiempo pues tan seca y fria fué allí mi visita..... Al siguiente dia volvi a trabajar en casa dicho Andres Serrat.....»

les penes y les glories de ma vida, el llego, després de la meva mort, a mon fill Joaquim, qui si a la seva mort dixa fills seus llegítims y mascles podrà llegarlo a qualsevulga d'exos a sa lliure voluntat; mes si morís sens successió masculina lo possehiràn ses germanes Lluisa y Carme, esta després d'aquella, y faltant exes serà propietat de ses nebodes si les tinguessen, ab lo ben entés y seria la meva voluntat que ni uns ni altres venguessen, fins quaranta anys després de la meva mort, ni una sola plana del mateix». No debades era fill y net de notari. «També vull que aquest llibre estiga en poder de la meva muller, si no pert el judici, y si Deu se digna concedirli llarga vida, fins que 'l susdit fill nostre Joaquim cumplí vinticinch anys d'edat. Rubricat Lluís Vermell. Barcelona, Maig de 1853». Dos anys després, per raho d'haver mort l'esmentat fill Joaquim a l'edat de tretz' anys, ordena la successió per a la possessió del llibre que ha començat a escriure, a base de les seves filles o llurs descendents ab ordre de preferència per edat y sexe. Preocupat com estava pel pervindre de les seves memories autògrafes, les encapçala ab sis concells, meller que màximes, per a ésser lo menys infeliç que 's puga. Lluís Vermell les recomana a son fill:

«1.<sup>er</sup> A l'edat de dotz' anys. — Entre companys cerca un bon amich y si 'l troves dixa a aquells altres.

2.<sup>o</sup> Als quinz' anys. — Parla poch y medita bé les coses abans de posarles en obra.

3.<sup>er</sup> Als disset anys. — Ocúpat sempre y en lo més útil.

4.<sup>rt</sup> Als divuyt anys. — Llegeix la Biblia, y sempre historia, sobre tot la de ta patria.

5.<sup>nt</sup> A vint anys. — Joch, dones, vi y política, lluny, ben lluny.

6.<sup>e</sup> A vinticinch anys. — Si algún dia tens fills, sàpigues que ton exemple serà la seva lley.

Creu y segueix exos concells joh estimat fill méu! Te 'ls dich y 'ls he dictat per convicció propia y per ton bé, advertinte que si 'ls oblidies te 'ls recordarà 'l remordiment».

Heus aquí, senyors, un retrat moral del pare qui dicta exes màximes: una professió de fe d'un home de conciencia detrurera y de pregona fe religiosa. Examinada aytal personalitat a la llum d'avuy en dia, que pòrta 'ls reflexes de

totes les maldats escampades pel món, no hi sabrà trobar en ellà més que una naturalesa aburgesada *ad satietatem*. ¿Cóm pot ésser un bon artista un home que dibuxa y talla minuciosament, pulcrament? Un veritable artista—us diràn—no ha de dar concells als fills. Aquests han de mostrar ses aptituds y als pares queda l'encàrrec de desenrotllarles y fora. Sobretot—us diràn—no 'ls crieu tristos, alegria, força alegria, encara que 's criuin com els arbres de la Rambla. Y axò si no 'ns diuhen els esperits inquietos a la moderna, que l'artista no n'ha de tenir de fills!

Tornant al retrat moral d'En Lluís Vermell, dexaume citar les breus paraules que a faysó de pinzellades damunt de la tela, se dedica ell mateix: «Yo Luis Vermell empiezo a escribir mi vida el primer dia de Julio del año 1842. En ella también doy noticia de mis obras artísticas y la descripción de algunas originales mías. Prólogo. Desocupado lector, creo que ya te estás riendo al ver la importancia que me doy, escribiendo mi vida como si fuese un grande hombre, aunque las ganas de serlo siempre las he tenido y siempre con la mira de honrar a mi patria, pero se ha enfriado ya tan bella idea y, si algo de mí escribo, es por hacer presente los medios que he puesto para el bienestar de mi familia, aunque hasta ahora han sido infructuosos».

Heus aquí una afirmació qu'és un plany de l'ànima. L'home assedegat de beure en la copa dels goigs de la llar, a la que procura sempre, com els aucells al niu, portarhi la becada per als infants, se trova en brega sempre ab l'adversitat, tantost per culpes propies, tantost per forces superiors.

«En este mi escrito, no busques, lector, buena dicción ni ortografía, pues no he estudiado nada de eso, pero si deseas la verdad te aseguro esmerarme en no faltar un átomo a ella...

»Antes que por mi escrito puedas distinguir mi carácter, te lo descifro (según mi parecer) en los siguientes términos: he sido y soy demasiado amigo del amor profano, tengo aun demasiada ambición de gloria y mucha vanidad en mis obras. Esto siendo demasiado, son defectos y me los conozco; pero como son de naturaleza hasta ahora no he sabido vencerlos». Axò ho escribia en Juliol de 1842; era

nat del any 1814; tenia donchs vintivuit anys y en feya sis qu'era casat.

Son casament se feu per procura en l'església de Santa Anna l'any 1836 (quinze anys després de la mort del gran escultor barceloní Ramón Amadeu, català fins al moll dels os), trovantse ell a Roma, vers ahont havia marxat el dia 19 d'Agost de 1835, arrivant el 4 de Setembre a la ciutat eterna y gloriosa, després de deu dies de quarentena en Civitavecchia. Ell mateix confessa que tantost guanyà les primeres setmanades ja's va creure ab dret a enamorar-se per a fundar una llar y una família. Y aquesta impaciència queda demostrada ab el fet de que s'enamorà de l'única noya que veia ab freqüència, una mitg parenta del seu amo Malagarriga, que sovintejava ses anades a la botiga d'escultor tallista. Correspongué ella, qu'era òrfana de mare, y l'presentà a una tía seva qui tenia dues filles, ab quines sortien a passeig els diumenges. Un dia per la muralla de mar, li anuncià son ferm propòsit d'atravessarlo per anar a Italia a ferse home de profit y al tornar, dins dels quatre anys, li promet formalment casarse ab ella, posant per testimonis de sa promesa a ses dues cosines. Segurament la fadrina's desilusionà ab un terme tan llarg y començà a mostrar-li fredor, fins a desferse les relacions. Mes el xicot, qui segons diu ell mateix tenia'l caràcter sencer, rebé'l desayre com un afront y no volgué mai més tornar a posar fil a l'agulla, com se sol dir; y com seguia freqüentant la casa de les cosines, s'enamorà de la més gran, ab qui's casà com més amunt he dit.

Cal dir que'l primer afany que té En Lluís Vermell en 1846 al redactar ses memories, es fer un artístich arbre genealògich, tret segurament de borradors del seu pare'l notari de Sant Cugat. En ell se veu que l'artista fou el vuytè fill que tingué'l matrimoni y que'l pare, el notari Miquel Vermell, fou el quart dels cinc fills que havien tingut En Martí Vermell y Na Isabel Torrabadella, avis d'En Lluís. Aquest tingué els següents fills: Isabel, Lluisa, nada a Roma en 1836 y casada en 1863 ab Pere Cullaré y Dalmau; Sofía, Claudi y Joaquim, nats també en Roma (morts albats els dos primers) y'l tercer en 1841, morint en 1855. Carme y altre infant que morí al nàixer, ho feren en Barcelona.

Abans de marxar a Roma, l'any 1834, trovà feyna En Lluís en la vila de Granollers, ahont hi passà la pesta del colera ab constant correspondència ab la qui més tart fou sa muller Josepha Torras, donzella «muy robusta y sana joven, hija de Ramón Torras, excelente marmolista y albañil, y de su esposa Josefa, antes Arquer, consortes», segons diu ell en ses memories. Tornat a Barcelona en 1835 després de la disbauxa, marxà a Roma ab una bona recomanació per al Pare della Pegna, jesuïta. Al arribar li proporcionà aquest, treball en la Basílica de Sant Pau, molt fluny del carrer de Sant Isidor ahont vivia. Com li pagaven poch, anà a fer feyna per un tallista nomenat Sebastià Savini, dexantlo tan satisfet en els treballs d'un march per a un quadro de Rafael, que li encarregà el príncep rus Galitzine, que's vegé ab cor de cridar a Roma a sa muller en 1836 (16 de Febrer). Com he dit s'havia casat el 19 de Janer, essent son casament el primer qu'en Santa Anna se feu després que fou parroquia. El poder fou a favor d'En Manuel Carreras, cirurgià de Barcelona, otorgat per En Raimundo Calvaresi, notari públich del Campidoglio, en 26 de Desembre de 1835. Una volta en Roma, parí l'esposa el primer fruyt d'aquell amor tan ferm, una nena, a quina li fou posat, en les fonts de la parroquia dels Sants *Vicenzo e Anastasio* en el Quirinal, els noms d'Isabel, que'l capellà mudà en el de Xaviera, Lluisa y Llucia.

Després llogà una botiga en el Corso, devant del palau Gavotti, com estudi de son art, pensant que podría ja des de llavors emprendre lliurement la volada per les augustes regions del art original. Allí feu una composició ben seva d'un medalló ab uns nens perseguint una papallona, envoltats de fulles, flors y fruytes d'execució acuradíssima. Allí'l soptà la mort del seu germà durant la guerra carlina, servint en les rengles dels cristins.

En Roma s'il-lusionà ab el cant, que aprengué, montant en ales de sa fantasia als cims de la gloria, donchs se'veya ja un artista aclamat dels públichs, remanant els diners a mans plenes. No passà tot axò d'il-lusions.

En 1839 se'n'anà a Nàpols a cercar feyna, des d'ahont escrigué a sa esposa en italià (7), per motius qu'ell sol se

(7) «Napoli 29 giugno 1839.—Lettera 2.<sup>a</sup>.—A Josefa Torres.—Roma.

»Mia sposa, sarò contento apieno quando saprò che questa pocche righe ti hanno

sabia. Ella l' feu retornar per havèrseli presentat feyna y va tornar a Roma una mesada després, havent passat en la antiga Parthenope moments de véritable amargor, que sols dulcificava entrant en algún temple desert, ahont se postrava devant de la Magestat augusta y celestial.

Tornat a Roma treballà altra volta a Sant Pau. El 13 de Janer de 1840 li nasqué l' primer fill mascle, a qui son padri Lorenzale posà l' nom de Claudi. Passà després a Florencia en cerca d' evori per a un encàrrech y copiar les estatues tombals dels Medicis, d' ahont se'n portà tristes recordances.

Tornà a Barcelona en 1842, començant a fer retrats en miniatura, y trovantse a Mataró se deixà vèncer per sos sensuais impulsos, que li ocasionen fortes desavinences en la llar. Axò passava en 1844, mes quatre anys més tard, trovantse a Arenys de Mar, confessa l' artista son apassionament per una fadrineta a qui havia fet el retrat y que devia ésser bastant romàntica, donchs conexeixent l' estat d' En Vermell li feu algún regalet ab quatre mots plens d' afeció. «Por fin—

---

trovato in perfetta salute insieme con le nostre care figliuole; la mia per ora è buona a Iddio grazie.

»Questa è la seconda lettera che io ti mando, avendote mandata la prima sabbato 22 passato e te la mando à motivo perché hanno passate due poste in tempo e non ho risposta tua. Figurati la smania in que stò per sapere i tuoi affari col nostro debitore e come te le passi da che io sto da te lontano. Io se non che Iddio lo permette quasi mi pentirei d' aver venuto à Napoli perché ecco la mia storia: Ti lasciai e dopo tre giorni arrivai qui girai cinque giorni e dopo trovar a lavorare in casa di scultore, ma in che maniera...! non essendo mai contento del mio stilo in capo a tre giorni mi disse ch'io per ora non poteva fare lo scultore, basta come per farmi favore mi propose a un' ornatista in marmo; e quello gli disse di ben che m' impiegherebbe; il giorno appresso ci andai e il detto ornatista mi disse pure: il vostro stile di fogliami e diverso del mio, non ho niente preparato. Finalmente stò in un intagliatore in legno dal mercoledì passato, e sai quanto mi dá de giornata? mi da cinque paoli non arriva ancora; dice si guadagna poco in Napoli; dunque pazienza e costanza sposa mia: speriamo miglior sorte perche tanto tempo in tempesta Iddio non ci lascerà; se sapesti quanto piansi ieri in una Chiesa...! pensando che quando uno si trova atrabilato, tutti s' allontanano, solo Iddio si trova amico, a Iddio si andammo a consolare; costanza, costanza...! Essendo il guadagno come sai per hore spero di mandarti sei scudi al mese, io non mangerei per darlo voi, ma se io vi mancasse peggio sarebbe, così costanza sposa Pepa mia, deh! fammi sapere presto il vostro stato, se non il mio penar s' accresce. Anderai a l' antiquario a farlo aspettar quanto si possa: fa quel che puoi sin a tanto che i manderò denaro: affranca le lettere se no, non le ricevo. Scrivemi presto. Tuo sposo che t' ama assai, assai.—Luigi Vermell.—P. D.: Darai un bacio a Luisa e Sofia. Rispondemi se hai ricevuto le lettere. Salutami Battista. Mette in soprascritto: A Luigi Vermell, Strada Sciusciella, n.º 13 Locanda, in Napoli. Adios.»

diu ell mateix en son *Diari* — todo fué humo y también en mi opinión quedó la doncella más cándida del mundo».

Després de mil contratemps torna En Vermell a Barcelona y lloga una botiga al carrer de Na Canuda número 5, ahont l'acompanya la dissort. La darrera part de les memòries escrites les encapçala ab la llegenda «París, primavera de 1855», y tot seguit explica la marxa desgraciada del seu terç obrador o estudi d'escultura y un viatge a Madrid per qüestió d'interessos, mes no diu una paraula de cap viatge a França. Al posar l'estudi estava endeutat de cincscents duros posats en hipoteca damunt de la caseta de Gracia, que sens ésser acabada del tot, ja tenia sospesa damunt seu la condemna d'ésser venuda a baix preu.

Mes encara hi ha en aquesta part una revifalla y es ab motiu d'una comanda de les monges Caputxines de Manresa que li encarregaren un monument de Setmana Santa.

En 1853 sortí de Barcelona—per anar a Madrid per Valencia—. En aquesta s'atura a admirar el quadro de la Concepció de Joan de Joanes, el *Rafael español*, y la vista de l'hora des del cim del Miquelet.

En Madrid va a trovar al professor de cirurgia Masdeu, qui havia inventat un aparell submarí que li havia permés estar llarg rato dins de l'aigua devant nombrosa concurrencia..

Aquí acaba l'escrit en la pàgina 77. Després seguexen fulles en blanch fins a la 301, ahont hi ha l'explicació de les alegories que hi ha en les lletres d'un àlbum de composicions originals d'En Vermell, feta per son amich Pere N. Bofill.

Acaba en la 308 y després d'altres blanques fulles s'arriva a la 327, ahont hi ha copiades quelques lletres escrites per En Vermell a la seva esposa, de soltera y després de casada, en català y castellà, y una, la de Nàpols, en italià més o menys correcte y ab una dolenta ortografia.

*L'obra d'En Lluís Vermell. Primera època. L'escultura en Roma.*—Home minuciós y acurat fou l'artista de qui tracto, vist al través de les seves propiès anotacions. Axis una de les parts en que divideix son treball autobiogràfic tracta de les obres executades per ell, des de sa excursió a

Italia, y del preu que n'hi pagaren. La primera d'elles fou un Sant Crist en l'agonia, original, d'alçatia dos palms, fet de fusta blanca, per al senyor embaxador de Mèxich. Li valgué trentadós duros. El mateix diplomàtic li encarregà un *pessebre*, original, ab figures de dos palms, ab vestidures de la mateixa fusta. N'hi compta trentacinch duros, més vint de pintarlo ell mateix. Donchs sabuda es la doble personalitat artística d'En Lluís Vermell, pintor y escultor segons ell mateix se firmava al peu de les seves obres.

Altra obra original fou la que executà per al príncep Torlonia, consistent en un bon Jesusat,abraçat a la Creu, dret, alt de dos palms y fet també de fusta. Li valgué vintidós duros. Altre bon Jesús per a pessebre, de fusta *dura*, treballa *para aquél milord inglés* anomenat Edward Cheney, dibuxant molt destre, que n'hi pagà dotze duros, y que s'havia enamorat del del príncep.

Una Santa Filomena, per a ésser vestida, llonga de quatre palms, li fou encarregada pel Pare Termi, caputxi, nomenat més tard, en 1849, bisbe de Cuenca, qui volia ferne present a una dama Argomosa, de Madrid. Li'n pagaren... setze duros! El Sant Crist que havia fet pels volts del 1838 per al representant de Mèxic, qui l'envià a cercar ab una carroça propia, l'ensenyà, demanantlos llur parer, als celebrats escultors Thorwaldsen y Tenerani, *los dos más eminentes escultores que se han conocido desde los antiguos griegos acá*. Al mostrar sa obra al primer d'abdós, se desfeu en elogis, que portat per un excés de modestia no gosa a consignar en son llibre de memories. Y després, dirigintse a Tenerani, li feu un pronòstic del gloriós peregrindre que l'esperava, si no's desviava de sa ruta tan bellament començada. Abdós convenceren al diplomàtic mexicà de que no fes pintar tan bella obra, que al retornar a son país no valgué abandonar.

En 1840, En Lluís Vermell tingué l'primer fill mascle, que portà a les fonts baptismals el gran pintor català Claudi Lorenzale, tan admirador dels primitius. Aquest infant, el petit Claudi, vingué al món en el pis més alt de la casa més encimbellada de la costa de Marforio, y tot seguit mostrà a llurs pares el pa que 'ls hi portava sota l'axella. En aquell temps treballava l'pare novament en Sant Pau, retocant uns

àngels del *soffito* o plafó que vorejaven l' escut d' armes del Sant Pare; en la miserable golfa de la casa ahont havia anat a raure, tornant de Nàpols, l' anà a trovar, després de llargues recerques, la Providència en forma del mateix Lord Cheney de qui ja s' ha parlat. Aquesta vegada li encarregà una copia en boix de l' hermosa estatua d' Estefano Maderna qu' existeix en l' església de Santa Cecilia, *in Transtevere*. Li'n pagà trentatres duros y tan content va quedarne que li encarregà altra copia del famós *Moisés* de Miquel Angel Buonarroti, que també executà en fusta de boix y ab tanta perfecció y ab tan bona sort en la fusta sense grops que li valgué moltes enhorabones, fins a tal punt que tingué de repetir son treball sis o set vegades. Més tard una d' aquelles, segurament la darrera, fou posada a la sort en una loteria o rifa, en qual llista dignà posarhi ses caplletres la reyna Cristina d' Espanya en set o vuyt números, mes la sort se decantà en favor del senyor embaxador d' Espanya, per la Reyna, En Julià de Villalba, molt complert cavaller com l' anomena l' artista. Exes copies les feu de la grandaria de dos palms, y li valgueren: la primera, per al anglès, com ja he dit, trentatres duros; la de la rifa, vintisset a rahó de sis rals per apuntació; la darrera vint duros y les demés a quaranta cada una; y a més a més sis durets del model en guix que també tingué de vendre. La copia del *Moisés* per a l' esmentat Lord li valgué setanta duros y també era d' uns dos palms d' alçaria.

Cal esmentar en llahor del esperit subtil d' En Vermell, que malgrat l' escorsa aburgesada en que 'l feya viure l' estretor de recursos que sempre 'l perseguí, els recits de sa accidentada vida se trouen ben sovint trencats per digressions de caràcter crítich, per exemple les que fa referents als llochs ahont el porta sa bona o malestruga y les que li arrenca l' execució de la copia del *Moisés* que li encarrega Lord Cheney. «Miquel Angel Buonarroti — ve a dir —, cèlebre y universal artista, honor d' Italia y admiració de tot el món per son gran cap, ahont tot hi cabía, mestre en tot y especialment en anatomía y en arquitectura, en quin art hi feu coses tan atrevides que fins executades per ell ningú les creya possibles. Ell fou, per l' autoritat que son gran talent li donà per damunt dels demés contemporanis, qui obrí 'ls

sonaments d' una nova escola d' arquitectura, que tot seguit obtingué un gran nombre de dexibles, quins se cregueren possehits del cervell privilegiat de llur mestre y no pararen fins a alterar y transformar l'art difícil y magestuós d' Apolodor, que des de llavors se percaà en totes les obres posteriors a Miquel Angel, sens haverlo pogut trovar en lloch. ¡Llahor a tú, generosa y sonora Italia, eternament artística, que has fet enveja y fas encara a totes les nacions per haver produhit un prodigi com el florentí Miquel Angel!».

D' aquest artista tan admirat per ell, en copià (per encàrrec de aquell senyor anglés) un Jesús d'evori en actitud de mostrar la creu que té a son costat, tot d' una sola peça. L' original del Buonarroti estava en l' església de la Minerva (segurament *Santa Maria sopra Minerva*). Exa copia, d' uns dos palms, tingué'l privilegi d' ésser admirada per la Reyna d' Espanya. Li'n pagà Lord Cheney setanta duros, més trenta del valor del evori que anà a comprar a Toscana.

Al parlar de la Reyna, explica En Vermell una entrevista o audiencia que li fou concedida per a presentarli una copia o model del *Moisés*, ab un memorial oferintli fernhi una estatueta en evori per cent vuytanta duros. S. M. volgué conèixer al destre esculptor y l' admeté a sa reyal presència, presentat per son secretari En Joseph del Castillo y Ayensa. La bondadosa muller de Ferràn VII li demanà per sa patria regional, quants fills havia y li pregà s' afanyés en traureli la copia ben fidelment, donchs feya poch temps que havia admirada l' obra original y li era molt cara. En Vermell respongué a tot serenament y respectuosament, atret per la senzilla indumentaria reyal. Tan satisfet estava que demanà a Donya Cristina llicencia per a posar sos llavis en la mà, cosa que la Reyna fingí no comprender, fins que repetit el prech li agafà ensembs la mà, en la que hi posà un bes ple de respecte y agrahiment, fugint astorat y confús.

L' idea de comprar a Toscana l' evori per al encàrrec regi, li fou sugerida a En Vermell per un cèlebre aquarelista anglès que hi havia a Roma, amich de Lord Cheney, anomenat Thomas Cromek, qui li aconcellà que de passada copiés l' estatua de Llorenç de Medicis anomenada *Il Pensieroso* y que si la feya en boix li comprarién després ell o son amich. Ho feu axís y del primer exemplar ne cobrà uns se-

tanta duros. Feya també la mida usual de dos palms que havia adoptat per a gayrebé totes ses obres esculptòriques.

Per anar a Toscana demanà diners al senyor embaxador per la Reyna, qui havia tingut la sort de treure l'estatua de Santa Cecilia en la rifa, En Julià de Villalba, *tan cumplido caballero*, com l'anomena l'esculptor, qui per a corresponder a aquella bona sort li encarregà un monument per a la església nacional de Montserrat en Roma, *per doscents cincuenta duros*. Segurament llavoires cregué nostre artista que se li obria l'cel y Júpiter li enviava la benefactora pluja dauada qu'envià a l'hermosa Danae. ¡Y avuy no'n tindría prou per als taulons que necessitaval!

Aquell encàrrech quedà sens prompte compliment, donchs per a mellor correspondre als desitgs del senyor Embaxador volgué En Vermell anar a Florencia per a abeurarse en les ensenyances artístiques que's derivaven de tanta munió d'obres mestres, de les mellors èpoques. El viatge a Florencia sòu impugnat per la muller y els amichs de l'esculptor-pintor, quins se malifiaven de la solitud en que's trovaria en una ciutat desconeguda; mes ell, no escoltant concells, ni atenen més què a son gust, tancà les ohides a tota advertencia, cosa que tingué de plorar amargament.

Dexà empantenegat el treball que li encomenà l'embaxador y ab tot el diner que per ell havia cobrat a compte, marxà a Florencia el 13 de Febrer de 1841, ahont tingué ocasió de revolcarse en el fang de les passions. *Al llegar a la ciudad de las flores, oli algunas que no debía...* Després del pecat, vingué l'àcastich. No trova evori de prou grandaria per a sa obra; y tingué de perdre la paciència per que 'ls cortesans del Gran Duch li facilitessin el permís per a traure la copia del *Pensieroso*. Per últim, després de dos mesos d'estada en la capital de l'Umbría, açòlì copiar l'obra insigne del Buonarrotti, y se'n tornà a sa casa de Roma, passant per Pisa, Livorna y Civitavecchia, sens evori ni diners, ple de remordiments, ensems que de resignació per a rebre les admonicions de la muller y l'embaxador, quins l'avergonyiren per sa incorrecte manera de portarse.

Per a recobrar el lloch que havia perdut en la conside-

ració dels propis y 'ls benefactors, treballà intensament en l' obra de Montserrat, mes com estava tan endarrerit de cabals, tingué de demanarne més a compte al embaxador. No bastantli encar, feu per a poguer mantenirse una copia en boix del *Pensieroso*, que fou adquirida per aquell anglès Mister Cromeck. Son estat moral no era 'l més a posta per a la més feonda producció, y d'axò se 'n ressentí l' obra del monument. En ell hi tingué dificultats ab l' arquitecte, que no anomena, per errades en el projecte, y n' havia ja cobrat gayrebé tot lo preu. S' havia errat en sos càculs d' un centenar de duros y axò li llevava la tranquilitat. Com a recurs tornà a reproduhir *Il Pensieroso*, creguent que 'l mateix anglès li compraría per a ferne presentalla a qualche amich, tal volta Lord Cheney; mes aquexa darrera copia no li fou aprobada com l' anterior y ensemgs se li censurà els defectes de la fusta, grops y taques que l' obligaren a vèndrela per menys de la meytat del preu a altça familia anglesa de les que tant abunden en Roma, a la que 'ls hi vengué també la darrera copia de la Santa Cecilia del Maderna, y encara una Santa Margarida de Cortona, original, y molts altres modelets.

En mitg dels defectes del artista, no pot negàrseli una gran activitat per a no restar improductiu; per a no privar del benestar a la familia. Ab les engrunes que pogué recullir en la venda d' aquestes darreres obres esmentades, combinà 'l seu retorn a Barcelona, dexant de moment la familia a Roma fins que pogués ferlos anar al seu costat. ¡Oh temps difícils els sis mesos qu' estigueren separats abdós esposos!

Marxà En Vermell a Barcelona el 28 de Febrer del 1842, arrivanhi el 7 de Març, trovant feyna d' esculptura en marbre, que li permeté viure fins que, al 12 d' Agost, se reuní la familia, començant l' artista una nova faysó, un novell cayre de la seva activitat y del seu talent. Se dedicà a la pintura de retrats.

Y al cloure aquest capítol de les seves memories entona un xardorós cant de comiat a *la heroica y bellissima Italia*: «Adeu tal volta per sempre — li diu. — Adeu formós pahís. Qui pogués tornarte a veure!»

Uns set anys durà aquesta estada a Italia: des del 1835 al 1842. En aquest temps, treballant com un negre, li valgué

la seva obra, independent y ben seva, *un miler de duros, tirant pel cap llarch.* Si hagués fet de manobra, als preus actuals, hauria guanyat tres voltes més!

*Segona època d'En Lluís Vermell. Els retrats.* — Pels volts del any 1840, treballava En Vermell en l'establiment del escultor tallista anomenat Canini; volgué provar les seves armes en la pintura al oli y, per assajarse, feu el retrat de sa esposa Josepha Torras. Era'l primer que pintava, en la seva vida. Era de bust, de perfil y de grandaria natural. La semblança resultà tan perfecta que — segons diu ell — tots els compatriotes que'l vegeren, li anaren a pregat que no dexés la pintura, donchs li oferia un peregrindre lluminós. Axís formà En Vermell el propòsit de fer retrats una volta retornés a sa patria.

Aqueix retorn fou en 1842. De Roma, ab escala en Livorna, Gènova y Marsella, arrivà a Barcelona, sa benvolguda ciutat, el dia 7 de Març, als vintivuit anys. Tantost arrivat, anà a retre gracies al bon Deu qui li havia concedit bon viatge y l'ansiat retorn a sa patria, pregant ensembs per als morts que l'havien abandonat en son èxode, especialment per l'ànima de la seva mare, a qui anomena santa, per la vida exemplar y penitent que sempre havia portat, donchs fins cilicis li havia tingut de pendre, més d'una vegada.

Pel Juliol d'aquell any, començà a retratar en minatura, mes esclatà pel Novembre la revolució que'n digueren «de les bombes d'Espartero» y l'obligà a fugir ab sa família a la vila nadiua del seu pare, Granollers, ahont hi pintà un bell aplech de retrats a pols, donchs no tenia ni taula per apoyar. Ab tot, durant 1842, entre Granollers y Barcelona, en pintà més de vinticinch, encara que plorant la mort del seu hermós fill Claudi, d'una hidropsia.

De retorn a Barcelona s'hi ensopegà ab el pronunciament del 43, conegit ab el nom de «la Jamancia», que l'obligà a camparse la vida lluny de sos excessos. Tot sol se'n anà a Tarrassa, ahont li encarregaren trentatres retrats; baxà a Sabadell, des d'ahont el 2 ó 3 de Setembre començà a sentirse el tró llunyà dels canons que bombejaven Barcelona. Allà 's dirigí ab afany de saber que passava a

sa muller y fills, qu'estaven sens novetat en la vila de Gracia, y malgrat les etzaroses circumstancies, pintà disset miniatures, fins a acabàrseli les plaquetes d'evori. Per rahó del setge de la ciutat no pogué comprarne de noves, per lo que tingué d'arrivarse a Mataró, ahont la feliç casualitat l'encarà, en la botiga ahont havia entrat, ab un jove admirador seu, que l'reconegué y li encarregà son propi retrat y ls d'alguns amichs d'ell. Axecat el setge de Barcelona hi retorna, pintant una vista del Portal Nou, destroçat per les bateries de la Ciutadella. En aquell any, 1843, entre Granollers, Barcelona, Tarrassa, Sabadell, Gracia y Mataró, pintà 109 retrats, ab un èxit sempre crexent.

En aquesta ciutat de Mataró li somrigué la fortuna, y per tant, l'any següent se n'hi tornà. Un monjo exclastrat de Poblet, Francisco Camin, li feu encàrrech d'una escultura de grandaria natural, de la testa d'una Mare de Deu dels Dolors, per a colocarla en la capella d'aytal invocació de dita ciutat, donchs la que tenia no era del agrado dels fidels. Feu dita obra molt a gust de Camin, y d'ell mateix, qui assegura ésser l'única escultura que feu a son gust des de son retorn.

Li'n pagaren dues unces d'or. Llavors (Juny de 1844) sa esposa li dongué una nena que fou batejada en l'església del Pi, de Barcelona, ab el nom de María del Carme.

L'any 1844 fou per En Lluís Vermell pròdich en retrats, donchs en pintà uns 137 entre Mataró, Barcelona, Tarrassa y Granollers, encara qu'en la primera d'exes poblacions hi copsà les primeres gotes del fel qu'enmatzinà la pau de sa llar. L'any següent, 1845, treballà molt al retorn d'aquell ditxós Mataró, dèl que no se savia allunyar. Anà a Vilanova y Geltrú (de Sitges, ne diu ell) y entre aqueix punt, Barcelona y un que'n feu a Mataró, n'arrivà a pintar un centenar, entre ells un de sis polsades, en miniatura, sobre cartró bristol.

També anà a Vilanova l'any 1846, treballant en retrats miniatures y a més a més tres de grans al natural, acabant l'any ab viatges a Girona y Figueres. El nombre de retrats d'aquesta anyada es poch més o menys d'un centenar.

En Vilafranca del Penadès hi passà 'ls mesos de Febrer y Març de 1847, patint horrorosament de fret a conseqüèn-

cia de les grans nevades; hi pintà qualques retrats, mes ja's dexava sentir la competència que 'ls hi feya *la portentosa màquina de Daguerre* y tingué de ferlos a més baix preu. Llavoress un incident desagradable ab l' amo de la casa que tenia llogada en la Rambla de Sant Joseph (o de les Flors), lo feu decidir a mudarse a Gracia, en vista de que passava gayrebé tot l'anys rondant per nostra Catalunya. El propietari de la casa no s'aconsolà ab el lloguer d'onze duros cada mes y determinà apujarlo. En Lluís Vermell no volgué contribuir al fomento de tanta codicia y trasladà sa familia a Gracia, quins voltants, llavoress pel mes d'Abril, devien ésser ja revestits ab totes les gales de la benehida primavera en flor. L'idea li vingué, també llavors, d'esdevenir propietari, comptant, com comptava, ab uns cinquanta duros (de doscents que n' havia cobrat dels interessos de deu anys d'onze accions del Banco Espanyol de San Fernando, róssech de la herencia de sa bona mare); sortí un bon dia ab sa muller per a triar l'indret ahont s'havia d'erigir el palau de la seva *futura miseria*. Prop del pont d'En Laforja, en la Travessera de Gracia a Les Corts de Sarrià y en el camp anomenat de La Granada, qu'era de Na Francisca Prenafeta, y per una unsa d'entrada y al cens de deu lliures catalanes per cada cos o pati, n'acensà dos, cedintne mitg abans de començar els fonaments de la casa a un senyor, En Francisco M.<sup>a</sup> Cerveró, que n' havia acensat un de vehí. El notari qui feu les escriptures d'establiment fou En Joseph Antón Jaumar, tal volta pare del qui després fou catedràtic de nostra Universitat.

Abans que 'ls fonaments, feu el projecte de la porta principal y manà començarla; era d'estil egipci y tenia dos medallons, un ab el retrat de sa muller y altre ab el d'ell mateix. Després d'axò se quedà ab l'escriptura y sens un cèntim; se n'anà cap a Sitges en cerca de portarsen de tan rica vila els cabals per alçar les quatre parets de son casal. Sembla, per una carta qu' escriu des de Sitges, mitg en serio y mitg en bromia, y altra des de Vilanova, que 'ls diners costaven de sortir de les butxaques d'aquells *americanos*. Abans d'anarsen celebrà tota la família ab gran solemnitat la cerimònia de la colocació de la primera pedra, dessota de la qual hi posà una caxeta de caoba, ab una

ampolla dintre, y una moneda. Dins de l'ampolla un pergamí ab una inscripció pseudo-lapidaria (8).

Al final del any 1847 hi havia les quatre parets de la casa; havia pintat uns vuitanta set retrats entre Vilafranca, Sitges, Vilanova y Barcelona, y finalment el dia 10 de Novembre havia complert *trentatreys anys*; data memorable, que volgué que celebrés tota la família, segons els recomana ab una carta des de Vilanova.

La primera meytat del 1848 la dedica a retratar en Mataró y Arenys de Mar.

A Mataró se compta d'ell una bona anècdota. La avuy venerable dama Na Josepha Fornells, Viuda Matheu, mare del gran poeta Francesch, estava en els començos del seu festeig ab qui fou més tart son espós. En Vermell feu el retrat del jove Matheu, y un dia, de visita en una casa ahont hi havia la seva enamorada, el pintor, volguent retratarla, li posà a la vista com engranall, el retrat d'En Matheu. Al veurel la fadrineta s'enrajolà tota, sens dir paraula. Y En Vermell digué: «Ja 'n tinch prou ab axò; ja veig que s'hi sembla».

A Arenys, l'artista tingué un *flirt* sens conseqüències ab una joveneta de qui feya'l retrat. Lo pitjor es que 'l galàñ y la damisela desfogaren sa passió impossible en uns versos ben detestables, tant castellans com catalans, que ab tota bona fè publica en ses *Memories*.

Ell explica com a disculpa que ho feu per a desfogar el despit que sentia per la conducta de sa muller que continuament li armava guerra, segurament per manca de recursos. Aquests disgustos conjugals acabaven ab gran destroça de mobles qu'En Vermell, impulsiu segons propia confessió, feya, cego d'ira, destruhint ademés les copies de les obres clàssiques que havia fet a Italia.

Al acabar el 1848 havia fet entre Barcelona, Mataró, Arenys de Mar y Sabadell, 97 retrats. Per fortuna l'any 49

(8) «Hoy dia catorce de Agosto de mil ochocientos cuarenta y siete, Yo, Luis Vermell, catalán, escultor y vuelto de Roma retratista en miniatura, junto con mi familia ponemos la primera piedra en esta mi casa, como Egipcia, por mí ideada y muy esculpida su puerta de geroglíficos. Doy esta memoria al que la halle porque la suya a Dios dirija y le ruegue estemos en su gloria y cuando hora sea él también. Amén.» Pèrgamí dins de l'ampolla.

— explica — que fou de benestar, pau y armonia en la llar del pobre artista. Passà 'ls començós en Barcelona, d'ahont se n'anà a la qu'ell anomena la Roma espanyola, la noble ciutat de Tarragona, ahont treballà dos mesos seguits, descançant el Maig a casa seva, y tornat a la vella colònia, resolgué visitar Poblet. Allí tot pintant, presencià una de les moltes profanacions que les patuleyes armades feren en el Monestir. A Tarragona hi pintà dos grans retrats: el de l'hermosa y discreta dama Na Concepció Rey de Morón y sa filla Maria del Carme. Abdós, diu, d'admirable semblança, pintats sobre bristol, d'unes nou polsades, pels que'n cobrà quaranta duros.

En Tarragona presencia també excavacions prop de la porta principal de la Seu y de la de Santa Tecla, sempre en cerca de tresors imaginaris. Pel mes d'Octubre torna a Barcelona, y fa fer més obres a la caseta, en la que hi instala sa família. Se'n va a Vich, d'ahont diu que no es possible guanyarshi la vida y feu pochs retrats. Diu que una sola volta pogué veure'l blau del cel pel mitg de les boyres. D'allí se'n torna a Tarragona, ahont se li acabà l'any, durant el qual esculpi un capmeu y pintà 104 retrats entre Sabadell, Barcelona, Tarragona, Poblet y Vich. Tan feliç se sentí En Vermell que là tornà a empendre ab la poesia, ab l'ingrata poesia, com ell l'anomena, per lo poch que l'havia afavorit.

A començós del 1850 tornà a Tarragona y pel Febrer anà a Igualada, ahont li feren l'encarrech, que executà en Barcelona, d'una Mare de Déu de Montserrat, que fou colocada en la capelleta de l'Ensenyança per uns generosos donants que li escrivueren una carta molt falaguera per al artista. Pel Març tornà a Girona, ahont feu el retrat del malaguanyat general En Manuel d'Enna (9), l'any abans

(9) «En la església parroquial de Santa Maria de la Mar, se celebraren en 14 de Novembre de 1851, les funeralies del Tenient general Don Manuel d'Enna, en quina solemnitat s'algà en mitj de la gran nau, un túmol o cadiàfach de tres cossos, encimbellat d'una piràmide. En el primer hi havia inscripcions alusives; en el segon representacions gràfiques dels principals fets de la vida del general, haventhi en els quatre cayres, sengles ploraneres; en el terç cos, dius d'unes obertes arcades, s'hi veia el sumptuós sacerdòcag. En l'ofici hi celebrà de Pontifical lo senyor bisbe de Barcelona, cantantse la Missa de *Requiem* del mestre Vilanova. Hi predicà lo Rut. D. Antoni Barrios, dominich exclaustrat. (*El Ancora*, n.º 584, Novembre 1851).

de sa mort, y el de sa gentil promesa, una senyoreta de la familia de Pastors. D'allí transcriu l' impresió que li causà el sentir durant una hora al venerable P. Claret, arquebisbe de Santiago de Cuba, qui sermonà sobre l juhí final des del balcó de la casa Pastors, devant de la Seu, a una immensa gentada que omplenava la plaça y les monumentals escalinates, haventhi gent fins per demunt de les baranes; y que li cridà l'atenció de pintor el veure tanta barreja de mocadors virolats, tants gipons, tants serrells y tantes barretines.

D'allí tornà a Barcelona y entre la ciutat, Masnou y Mataró hi treballà quatre mesos. Tornà a Girona, ahont no trovà feyna, anantsen a Banyoles; allí hi pogué fer més retrats dels que's pensava. En Banyoles li digueren que'l darrer abad de son monestir de benedictins, fou el Pare Dom Lluís de Fluvia, el mateix qui l'havia batejat en Sant Cugat del Vallès, l'any 1814, ab permís del Vicari General. De Banyoles torna a Girona, d'ahont l'en treuen les inundacions; salta a Figueres, y quan ab més delit treballava, rebé una carta de sa muller dihent qu'estava al llit força malalta. Arrivat a Barcelona, la trovà mellorada, havent-li receptat el metge els ayres sanitosos y purs del camp. Per a açolir axò, matlevà doscents duros, a fi de fer més obres a la caseta de Gracia, ahont anaren a viure. Fàcilment trovà qui li fes el préstech al interès (*molt cristia*, segons diu), del nou per cent.

Tornat a Tarragona fou de nou cridat a les darreries del 1850, durant el qual pintà uns vuytanta sis retrats entre Tarragona, Gracia, Igualada, Girona, Mataró, MASNOU, Banyoles y Figueres.

L'any nou, la muller necessita nous reforços: la ciència l'envia a Torelló ab sa filla gran Lluïsa per a pendre banys al Ter. El cap de casa no pot vagar; té fretura de portarhi el manteniment. Se'n va a Granollers a pintar dos retrats, passant per Sant Miquel del Fay. A Torelló, mentres la esposa pren els seus banys, ell reb l'encàrrec de fer una testa per a l'imatge de la Mare de Déu de Roca-Prebera. La fusta fou de perera, y dintre l' troç escullit, hi trovà l'esculptor una bala qu'era encara recort d'un combat de la guerra civil. La bala fou entregada al senyor Rector de

Torelló y a En Joan Dordal, qui pagà l'unça que costà l'escultura, y obsequià en sa casa, qu'era confiteria y adrogueria, al artista que li feu el retrat.

Veusaquí que'l Ter s'enterboleix y madona Vermell no pot pendre banys a pler. Torna la familia a Barcelona y d'allí el retratista torna a probar fortuna a Tarragona y Reus, a Valls, a Montblanch, ahont pot rebre alguns encàrrechs. Aquest viatge no fou productiu com els altres. Malgrat axò En Vermell, a les acaballes del any, s'entreté en treballar la clau de casa seva, en ferro verge, mentre pensa en la conveniencia de plantejar un taller d'escultura que li donga per menjar. Com es de suposar, en la clau hi figura una alegoria original: *La justicia castigando el robo*.

Ab tot, la familia no hi habità, donchs dexa Gracia per anar a Barcelona, ahont En Vermell posà un taller o estudi per a veure si se li mudava l'adversitat en bona fortuna. Si les parets de la botiga del carrer de Na Canuda, número 5, poguessen parlar ens comptarien com aquest assaig tingué el mateix resultat desastrós que 'ls altres. Axò fou en 1852. L'any abans, entre Tarragona, Vendrell, Barcelona, Granollers, La Garriga, Vich, Torelló, Reus, Valls y Montblanch, va pintar uns 117 retrats.

En l'any y mitg que'l tingué obert, poca feyna li fou encarregada; per lo que's decidí a treballar obra original. Axí, donchs, començà un grupu de grandaria natural titulat *Amparo de la juventud*, compost de la Verge, un fadrí y una donzella y dues figures més, representant les tentacions. Passava'l temps y ningú li feya cap preferta, per lo que's decidí a ferne un de més petit y més vendible. Portava'l títol de *Refugio de pecadores*. Ensemps que treballava en aquest, rebé del exclaustrat P. Miquel Sanpons l'encàrrech d'una Mare de Déu de la Mercè, que pintà y encarnà En Manuel Cuatrecases, sant varó, qu'era molt expert en el seu art. També feu una altra Dolorosa per al P. Camin, exmonjo de Poblet, y una Mare de Deu del Pilar, per a Sant Cugat del Vallès, destinada tal volta a la bacina del captiri, donchs feya un palm y mitg d'alçada.

Com a probatura per a veure si plovien encàrrechs, feu una exposició de ses obres en la botiga, anunciantho

en el diari (10). S'inaugurà pel Nadal del 52, en quin any feu 27 retrats.

En vista del poch èxit de la probatura, decidí fer una rifa, que durà quatre mesos. Entretant feu una Mare de Deu de la Cort o del Amor Hermós, d'onze a dotze palms, per encàrrec del P. Joaquim Lluch, exclastrat, per a Figueres. Y mentres la feya, un fuster de Manresa, N' Ignasi Boladeres, comissionat per les monxes caputxines, hi anà per a demanar preu per a pintar el monument de la seva església.

Va a Manresa a pintarlo y els fadrins que havia llogat per a campir les teles, encibornats pels pintors manresans que havien demanat preu més alt, tracten de ferlo quedar malament, gandulejant y fent disbarats a posta. En Vermell se surt de tot y obté un èxit. Li'n donaren 132 duros y media 51 palms per 35. Se cuydà sols de pintures y mans.

L'any 1853 vol vendre la caseta y no pot; se treu la rifa ab la del Hospital y toca el «Refugi de Pecadors» a una senyora que corra a vendresela per sexanta quatre duros a un flequer de Badalona que li deyen Tet.

Dexada la botiga va la família a viure al carrer Condal, número 21, 2.<sup>a</sup>. Ell marxa a Madrid el 12 de Juny de 1853, embarcantse vers a Valencia, ahont s'atura uns quatre díes, desitjant poguerhi tornar.

Arrivat a Madrid cerca hospedatge y comença tot seguit les gestions per a cobrar els diners que acreditava de la seva mare, unes accions del Banco Español de San Fernando. Trova un germà del seu amich Masdeu... Y aquí s'acaba la darrera part escrita de les memories, qu'encapçalen la llegenda *París, primavera de 1855*. Per lo que diu al començar aquest capítol s'endavina que arribà a anarhi a la capital de França, mes no'n diu res més, ni una paraula que faci

(10) «Bellas Artes.—D. Luis Vermell, escultor y pintor que vive en la calle de la Canuda, número 5, tienda, invita a los amantes de las Bellas Artes a ver una pequeña exposición de sus obras originales en escultura y pintura, las que tendrá de manifiesto hasta todo el domingo 26 del corriente desde las ocho de la mañana a las ocho de la noche» (*El Ancora* del dia 24 de Desembre 1852). Les obres eren els dos grups «Amparo de la juventad» y «Refugio de pecadores», retrats al oli, aquarel·les, adornoś en talla, la clau de ferro verge de la caseta, retrats en miniatura de sa esposa y altres y un capmeu (camafeo) en marfil. Hi acudí molta gent, mes ningú demanà preus.

referència a la seva estada a París, com tampoc descriu les impresions de Madrid.

*Tercera època. Més retrats.* — A més a més del llibre *in folio*, en quin En Vermell hi anotà curiosament les seves impresions fins al 55, s'ha trovat un àlbum en octàu (11), ahont hi anotava els esboços dels seus retrats, fent que a son peu hi figurés de mans propies de la persona retratada el nom, el lloc y la data. Aquesta particularitat tant pot referir-se a un caprici del artista, com a una garantia per que no li fecen fonediç l'encàrrec, com mantes voltes li havia arribat.

Ell mateix en el primer full del àlbum hi posà'l títol de *Tercera època* y es en el retrat d'un senyor Salvañà de Mataró fet en Janer del 1858. D'aquest any y del 59 són tots els que hi figuren. Aquests retrats estan fets sumariament en quant al cos, encara que per lo fidel de l'indumentaria constitueix un preciós document de l'època. En canvi les cares, que no són més grans que uns deu milímetres, estan modelades acuradament y donen la sensació d'una semblança perfecta. Devia treballar En Vermell aquestes testes ab uns llapis tous y de punta afinadíssima. Són unes miniatures exquisides en blanch y negre. Una particularitat oferexen y es qu'en els ulls hi manquen les nines, y ab tot y aquesta deficiencia l'expresió es intensa. En alguns hi ha notes de color en les mostres dels vestits, llaços, corbatas, etc., o bé en accessoris que tenen les figures. Axí moltes damiseles porten una flor; les nenes, la nina; els nens, un soldat de paper, una pilota, un gocet, un lloro o altre auzell. Els militars tots els arreus del uniforme y de les armes, constituhint, com he dit, una nota viva d'una època passada.

(11) En aquest àlbum hi ha un full sols, groguenç, ab un retrat que porta 'l número 1293, representant un home de més d'una quarantena d'anys, de barba y cabellera espesses; la factura es minuciosament acurada y's distingeix per tenir els ulls ab nines, y l'plegat de les robes més acabat. El fet de no contenir cap nom autògraf y tan sols en un extrém l'indicació fragmentaria ... «cho en 1858», per haver sigut retallat el paper, fan versemblanta la suposició de que sia un autoretrat del nostre personatge. Comparat ab el quin hi ha al segon terme de l'alegoria dedicada a Clavé, de que parlo en la nota 14, s'hi trova motiu per a dir que hi ha semblança. L'any 1858 En Vermell tenia 44 anys d'edat, qu'es la que representa'l retrat anònim de que tracto.

Encara que d'aqueix bieni no'n sabèm res per boca propria, gracies a aquest àlbum sabèm que l'artista en exa època dominava la tècnica de la miniatura y que treballà en les principals poblacions de nostra província. Axis en Barcelona hi féu 33 retrats; 53 en Mataró; 16 a Sitges; 15 a Manresa; 3 a Vilassar; altres tants a Cardona; 2 a Vilanova; 6 a Vilafranca; 4 a Esparraguera, y un a Tarrassa; lo qual dona un total resultat de 136 retrats en els anys 58 y 59.

En les signatures dels personatges s'hi troven noms de famílies encara avuy existentes: a Mataró, els Gibert, els Gallifa, els Saborit, els Nonell, els Renau, els Folcrà, els Sagarra, els Layret, els Bartrina, els Sisternes, els Gròs, els Barba; a Tarrassà, els Armengol; a Sitges, els Carbonell, els Mestré, els Jacas, els Comas y Catasús, els Ferret, els Vidal, els Piquer, els Sulé y Pla, els Ribot; a Esparraguera, els Domènec de Càn Vinyals, els Comelles y els Parera; a Vilassar, els Roldós, els Alsina, els Puig y Mir; a Manresa, els Gomis, els Noguer, els Soler y els Playà; a Cardona, els Casas, els Guilló, els Mariñosa; a Vilafranca, els Curulla, els Clivillés, els Via, els Inglada, els Aymerich; y a Barcelona, ciutat cosmopolita, barreja de pobles y nacions, hi trovo la filla del arquitecte Garriga, la nena Loreto Garriga y Matheu, retratada l'any 58.

*En Lluís Vermell, excursionista.* — Anich que'l meu biogràfiat tingüés d'ésser per estretor de fortuna un pelegrí, com diu ell en son llibre autobiogràfic: *Habiéndola dado yo en peregrinar por esta mí amada Cataluña, constituyéndome artista ambulante, a guisa de sacamuelas, al visitar els llochs notables de nostra terra, no dexá máy d'estudiar y copiar els panorames y monuments que més cridén encara l'atenció dels viatjans.* Ja en sa primera escapatoria de bordegàs se fixa en el claustre y església romànica de Sant Cugat del Vallès; y l'any 35 visita, trovantse a Granollers, Sant Miquel del Fay, quines rústegues belleses li inspiren xardoroses alabances. Llavoires se mantenía fent imatges per masies y esglésletes per l'únich estipendi de les caxalades, com se sól dir.

A Nàpols beu tota la tel de la dissort, lo qual no li priva d'admirar les maravelles del seu cel. Allí es quant,

abandonat de tothòm, entra en una església (12) a pregar a Deu per a que no l'abandoni a ell, sa esposa y ses filletes. Tornat a Roma, des del seu niu d'artista de la Via Marforio, tot treballant s'embadaleix ab les incomparables visions dels panorames romans que des de sa finestra pot ovirar. «Tot treballant—ve a dir—veya a una banda el convent d'Araceli ab son hort, pel quin vagaven alguns frares que s'entretenien regant els trocets que permetia l' accidentació espadada d'aquella vessant del mont *Capitolino*; devant per devant la *Via del Corso*, la mellor de Roma; la Columna Antonina; el famós temple antich anomenat *La Rotonda*; a l'altra banda *La Passegiata*; el palau del *Quirinale*; la Columna Trajana; y gayrebé tot el *Forum* des d'una altra de les finestres. Tant m'inspirava eix artístich espectacle que moltes nits me quedava treballant a la claror de la llunà». En la segona època de la seva obra, quines aventures (o millor dit desventures) escriu en 1852, explica que se'n va cinch dies a Montserrat y baxant per Monistrol va a Vacarisses, ahont copia una famosa Santa Agnès; y baxant més fins a Tarràssa visita les tan antigues esglésies romàniques de Sant Pere, copiant el Sant Miquel de la d'aquest nom.

Torna per gust a Sant Miquel del Fay, y possehit de nova admiració, escriu uns versos molt dolents, per cert, en la façana d'una casa gòtica.

L'any 45 torna a Sant Cugat, d'ahont reproduixeix quelques vistes. Un any després, trovantse a Vilanova, visita'l castell de la Geltrú (avuy restaurat per En Font y Gumà), ne trau algú detall des de la terraça del primer pis y de la torra del mal us. Tornat a Granollers explica com li cridà força l'atenció el porxo de la gran plaça. S'allarga

(12) Abans d'anar a Girona, com tenia poca feyna de retrats, se dedicà al arbre genealògich, que fà arrencar d'Adam y Eva (alegòricament), y després a composicions pictòriques originals. Axis diu en la pàgina 33 del seu *Diari*: «A un album que conservo, di por título «obras originales por Luis Vermell» y en él pinté mis pensamientos o composiciones siguientes: Flora, Campana chinesca, en estas no hay ningún emblema; La Fòrtuna, Los cinco sentidos y Castigo a los siete pecados capitales; La Virgen Maria entrando al cielo, La Aurora y La Soberbia (media figura). El año 1850 añadi en dicho album dos composiciones mas, La Religion, y una danza de Brujas. La descripción de estas pinturas se hallará en la pagina 301».

Aquesta descripció comença per la de les alegories contingudes en el títol del àlbum feta en termes laudatoris per son íntim amic Pere N. Bofill. Les de la «Fortuna» y «Els Cinch Sentits» són del propi autor.

fins a l' ermita de Sant Nicolau, a mitja hora curta de la vila, ahont fa una aquarela, copiant el retaule ab el pas del quart misteri de dolor. De retorn s'atura al castell de la Roca, que visita y reproduheix, cridantli l'atenció ses tres torres, una d'elles rodona, que s'axeca a gran alçaria y a plom damunt del barranch.

En el viatge que fa a Girona s'atura per a fer una de-tinguda visita a la seva magestuosa catedral, entretenintse en l'altar major ab son baldaquí d'argent, ses creus professionals y ses arquetes orientals d'argent y d'evori. L'entusiasmen els claustres y les magnífiques miniatures de la incomparable Biblia. Reproduheix temes de Sant Feliu y una vista d'aquest temple presa des de la vall de Sant Daniel. No vol deixar aquella encontrada sens visitar Castelló d'Empuries, de quina església fa elogis y queda admirat de la composició y factura del bellíssim retaule major qu'en alabastre de Beuda treballà el mestre figuerench Vicents Borràs en 1485, sens poguerlo acabar. L'admira la portada ab l'adoració dels Reys, de mestre Antigoni, y en l'interior la lleugeresa y elegancia dels ayrosos pilans cilíndrichs.

Llavoress, en 1846, s'allarga a visitar les runes d'Empuries, que's descolgaven per compte del Estat y de les que fa un xardorós encomi (13), describintles ab tot detall.

(13) «Y hecho esto, una madrugada tomé una tartana y con solo la compañía de su buen conductor llegamos al ahora miserable pueblo de Ampurias, pero que algún dia era muy civilizado y dicen, grande ciudad como, en efecto, lo prueba y vi por casualidad, unas excavaciones que volvían a empezar por orden del Gobierno, y en ellas descubrieron un mosaico al nivel del mar que dista un tiro de pistola; tambien varios muros en diferentes direcciones, uno lleno de huecos o nichos pequeños como para poner vasos cinerarios, y al lado de este dos urnas sepulcrales con cadáveres dentro y colocados estos con los piés a Levante; dichos sepulcros eran de una pasta como yeso con antefisas en los cuatro angulos de la cubierta la cual tenía dos pendientes una a cada lado formando angulo al centro. Colocadas debajo un pavimento de ladrillos a no ser por el poco cuidado del trabajador que los rompió no se habría hecho este hallazgo, aunque sin ninguna inscripción en las urnas pero hallaron una, y romana, en otras excavaciones en derredor de aquellas juntamente hallaron algunas pinturas de ninguna importancia, pero si, de mucha, algunas ágatas para sellos de anillos, de las cuales vi dos, una con un lindo Cupidillo primorosamente esculpido en hueco, y la otra tenía una cabrita tambien muy perfecta.

»Suponen, lector, que Ampurias fue edificada por los Fenicios coligiéndolo por la construcción de un pedazo de muralla que por través casi se interna al mar que la baña, y realmente asombran las enormes piedras que en lo alto de ella están puestas juzgándose de aquí la industria y adelantos de aquellas gentes en colocar aquellas masas a su albedrio de cuya operación ahora haría gala el mas hábil ar-

Tornat a Tarragona, visita a Poblet, estudiantlo per tots indrets y admirant ses innombrables belleses, quina destrucció lamenta ab mots enèrgichs d' indignació. Allí presencia com un escamot de voluntaris dels quins perseguien als *matiners*, van a cercar tresors imaginaris, fent rases per tot arreu y aterrant y destruhint sepulcres gòtics del claustre que al caure damunt de les lloses dexen escapar les osseres ja profanades altres voltes d' altíssims y nobles varons de les més antigues cases de Catalunya. Se plany de la destrucció de la preuada Biblioteca del Infant En Pere d' Aragó, y encomana als homes d'estudi que vajen a abeurar-se en aquelles fonts de tota cultura, y als poetes que a semblança de lo fet per En Víctor Balaguer, cerquin l' inspiració invocant l' esperit d' aytals runes.

Tornat a Tarragona s'ensopega ab el descubriment del mosaïch de la Medusa y de l' urna egipcia, quina restauració diu que's deu al arqueòlech Hernández Sanahuja. Trovantse allí, fan les turbes altra etzagallada devant de la façana de la Seu, y no trovanhi res, se proposen fer lo mateix devant de la capella de Santa Tecla, lo qual impideix el digníssim senyor Arquebisbe.

Altra volta va a Girona, trovants' hi ab les missions del venerable Pare Claret. Se'n vá a Banyoles, estudia'l monestir y fa vistes del estany en plena inundació. Tornat a Sant Miquel del Fay, trova encara 'ls seus versos y conexent lo dolents qu' eren, escriu a sota, mitg en geroglífich, un distich que diu: *Todo es aquí poesía, menos la mía.*

Finalment l' any 51 visita Montblanch y s' fixa en la nuela de dues figures de grandaria natural que hi ha en el rich frontis de pedra de l' església, acabant l' excursió a son estimat Poblet, que torna a visitar un dia plujós y fret de Tots Sants. Y aquí s'interromp el diari, parlant després d' una anada a París, de la que no'n diu res per peces menudes, parlant en cambi de son viatge a Madrid per Valencia, quina ciutat l' encanta per son paysatge y ses obres d' art.

---

quitecto. Las excavaciones que hicieron y hagan cerca el mar creo que pueden verse poco tiempo en razon de soplar por allí, en invierno, un viento tan fuerte que forma montecitos de arena la que es facil sepulte otra vez tan instructivos restos». (*Diari, pàgines 35 y 36*). L' home qu' en 1846 escrigué lo que s' ha copiat no dixa de possuir un gran cabal de cultura.

Y aquí s'pert el ràstre del pintor y escultor qual afanyosa tasca ens dexà commemorada en son manuscrit. A més a més d'exes dades ne degué, tal volta, deixarne d'altres, consignades en llochs per a mí desconeeguts. Tan sols com a punt final d'aquest treball d'investigació qu'he tingut l'honor d'ofrir a vostra consideració, citaré la nota que figura en el *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, redactat per N' Elies de Molins y que traduhida diu així: «Vermell (Don Lluís). Anomenat el *Peregrí español*. Nasqué en Barcelona. Dexeble de la Escola de Belles Arts. Notable estatuari, tallista, pintor y retratista; romangué set anys a Italia; estigué algún temps en França, en Espanya y fixà per últim sa residència en Lisboa. Entre sos quadros mencionarèm *La Fortuna*, *Los cinco sentidos*, *El castigo de los pecados capitales*, *La Aurora*, *La Soberbia*, *La Religión*, *La entrada de María en el cielo*. Executà a més a més varis retrats en miniatura (14) y al oli, la pòrtada d'un àlbum y una matrona representant *La Historia*, de notable mèrit. Se dedicà a l'escultura treballant en evori, pedra de siena, ferro y en sal. En 1860 treballà un preciós retrat de Donya Isabel II per a ésser collocat en el Museu que posseïa en Cardona En Joan Riba (15).

---

(14) Donat el caràcter d'En Vermell, jo extranyí no trovarli cap altre auto-retrat en front dels borradors del àlbum, que'l suposat de que parlo en la nota 11. Mes entre 'ls papers escampats hi ha la reproducció fotogràfica d'una alegoria dedicada a son amich Clavé, pintada per ell y reclosa dihs d'un march de talla. En la llegenda hi ha l'explicació, cosa a qu'era molt aficionat l'artista. Diu així: *El ruiseñor por medio de Cataluña inspiró sus cantos a Clavé. El genio alado trae una corona para la nueva composición. Luis Vermell (El Peregrino español) pasando por el bosque ve admirado dicha escena y exclama: ¡Ah! he aquí porque son bellas las melodías de mi amigo! — El marco es de madera y los emblemas del mismo, gloria catalana «siempre viva». Cuadro y marco mide una vara y son obsequio del autor el mencionado Luis Vermell.*

En aquesta composició s'hi veu al fons el retràt del artista, essent de gran semblaça el d'En Clavé, y cal suposar qu'En Vermell s'assemlaria també al personatge retratat.

(15) Aquest personatge, M. Iltre. Sr. D. Joan Riba y Figols, capellà, pàroch castricense del castell y plaça de Cardona, fou cronista de la vila y fundador del Museu de sal gemma, que li valgué la creu de Carles III y premis dels reys de Prusia, Sàxonia, del príncep Maximilià de Baviera y del emperador Napoleó. Fou corresponent de gayrebé totes les associacions barcelonines y a ell li dedicà com a gran homenatge En Vermell, en 1860, firmantse *El Peregrino español*, un retrat de sal y una miniatura.

En la metixa època ne fà un altre dedicat a D. Bernabé Espesó, firmat en Gracia y ab el mateix pseudònim que va adoptar trovantse a Cardona.

Al mateix mossén Riba envia, sempre ab igual firma, també en 1860, un recordatori de les víctimes de la guerra d'Africa.

En l' Exposició de Belles Arts de Madrid de 1864 hi presentà un baix relleu en fusta y en 1867 acabà una imatge de la Mare de Deu de la Pelegrina, patrona de Pontevedra, que elogia en una poesia En Lluís Rodríguez de Seoane. En ferro verge executà una preciosa clau alegòrica de «La Justicia castigant el furt» (16).

Aquest fou l' artista incansable quina trajectòria per la vida no fou tot lo brillant que sens dupte's merexia. Tal volta alguns altres, fets a sa matexa faysó y no valguent tant com ell, toparen ab el Mècenes, ab el lapidari prou apte per a fer brillar en guspiresjantes clarors els cayrells de son talent. ¿Qui pot esbrinar els designis de la Providència? D' ací baix a la terra ens enamorèm dels estels que brillen més, porque 'ls tenim més a la vora, y veyèm gayrebé ab menyspreu els quins se 'ns presenten com punts lluminosos, tot just oviradors; sens pensar que l' importància dels astres que volten pels espays, com els merexements dels homes qui s' arrocegueu pel nostre món, se midexen tan sols de cel amunt, ben amunt, allà ahont s' hi troven la suprema ciencia y la suprema justicia.

---

(16) A més a més de les obres esmentades, com són les descrites en l' àlbum y els borradors de retrats, se trovaren molts estudis del natural de flors y altres temes, originals alguns y copiats els altres. Entre 'ls primers hi ha una serie de composicions decoratives fetes des de l' any 1836 y 'ls bocets de ses escultures, com les Verges de que s' ha parlat, y ademés el projecte del monument de Manresa y la clau de la porta de sa caseta de Gracia. Les copies són del natural, flors y fruytes en una dotzena de fulles d' àlbum soltes. De fragments arqueològics dels museus y temples de Roma y de la nostra terra, entre ells el Sant Miquel de Tarrassa, el Sant Geroni de l' església de Montesí, el Sant Nicolau de Granollers, els capitells de Sant Cugat, la professió de les rates de Tarragona, la Casa de Pilats, l' aqueducte, la Font Santa de Torelló, altre Sant Miquel de Manresa, Sant Miquel del Fay, Calvari d'Arenys de Mar, l' església de Moyà en el Penedès, Poblet y sos sepulcres principals, Sant Feliu de Girona, Montalegre, Plaça dels Lladoners, Girona, Ampuries, etc.

Encara hi ha els retrats de tres germans, dues noyes y un minyó que va a fer volar l' estel. Elles agafen una nina ab gorra de colp. Es una composició força agradable y la semblaça entre 'ls germans es perfecta. En canvi al dors d' exa *Gouache* hi ha una llegenda explicant que fou rebutjat el retrat, ab l' excusa de la manca de semblaça, essent que totes les personnes consultades per En Vermell afirmaren que se semblaven molt. Sembla que el rico despota, D. J. J. y S., qui rebutjà l' obra, ho feu per veure si podia haverla franca, cosa que no permeté l' pintor emportantse'n l' obra, concertada per trentadós duros.

**CONTESTACIÓ**

**DE**

**D. ERNEST MOLINÉ Y BRASÉS**

## SENYORS ACADÉMICHS:

Tres germans han ilustrat des de fa un terç de segle lo cognòm del nou açadèmich que acabèm d'aplaudir. Si l'primer es arquitecte notable y Director de la Escola superior d'Arquitectura y l'segon es l'esquisit poeta que acaba de deixar per altra millor aquesta vida, lo tercer En Bonaventura Bassegoda, arquitecte, literat, crítich artístich, historiador y arqueòlech, representa la llaçada artística que lliga l'nom patronímic avuy honrat pels susdits germans y que ja comença a donar are meteix nous fruyts a bastament.

L'aparició literaria y artística d'En Bonaventura Bassegoda caldría ésser retreta no per sa intrínseca valua, qu'es molta, sino pera evocar lo medi barceloní de fa una trentena d'anys, axis com ell meteix nos acaba de pintar magistralment la Barcelona de setanta anys enrera per enquadurar la figura d'En Lluís Vermell. Mes a què parlar de la Barcelona dels anys 80 y 90 si ha quedat perpetuada de mà mestre pels dos crítichs més clarividents que han honrat les nostres lletres? ¡ahont buscarà l'bon barceloní com era feta y com sabrà gosar y festejar la seva ciutat durant tota una època caracterisada per la gran diada de la Exposició Universal de 1888 sino en les planes no superades d'aquells dos pulcres escriptors morts al bo de la seva vida, d'En Joseph Ixart y d'En Joan Sardà?

No vos parlaré ab l'extensió que voldria d'aquell temps de transició ple de nous punts de vista, de probatutes, de grans esperances, d'excessiva bona fe y d'ideals lluminosos, ben diferent del actual, creador de quelcom de-

finit que no te res d'aquelles grans qualitats y simpàtichs defectes.

En Bonaventura Bassegoda procedeix d'aquella que podem denominar tercera generació del Renaxement literari català. Constituiren la primera los precursors y 'ls iniciadors y al cap d'ells lo gran definidor de la Estètica, lo seré investigador de les fonts de la poesía popular y de la erudita, lo poeta august d'escasses poésies que aniràn essent més clàssiques com més se vagi enfosquint lo verb poètic en les tèrboles imaginacions dels escriptors actuals; la segona està formada per los poetes que vibraven casi exclusivament per l'ideal patriòtic y pér los prosistes que descrigueren la nostra gent y la nostra terra; la tercera començà a actuar en la vida influintia ab la nova idea de redempció que havia deduhit de les dues generacions anteriors. Perque en ella la pressunta utopía patriòtica anava fentse norma real o versemblant y desaparexién al meteix compàs algunes humillants rutines.

La generació literaria en la que aparegué En Bassegoda l'he viscuda com ell meteix en aquella avuy oblidada *Lliga de Catalunya* que volgué realisar un moviment polític y feu molt més perque efectuà un moviment social encara que fos inicialment literari. Jo no he oblidat més aquelles sentades diaries al voltant del gran poeta hieràtic que encara no havia trascendit a les masses populars; allí 'ns agrupavem devotament una gran munió d'amichs; en aquelles sales de la Lliga ahont aparentment feyem política y fins redactavem constitucions, se respirava sobre tot l'ambient de la Renaixensa literaria. Fills d'una època de transició forem idealistes y projectistes, mes no practicarem res definitiu en política; en canvi segellarem la vida catalana ab lo nou encuny del catalanisme, tot creant en art y en literatura obres definitives.

A trenta anys de distancia prenen gran relleu los recorts de les coses viscudes fòrtament y sense sentir fretura de llençar lo mirall que ja 'ns retreu les arrugues facials ni d'alabar sistemàticament lo temps passat (qu' es lo meteix), ni de sotscriure la màxima dantesca del gran dolor que es recordar en la miseria los temps alegres y feliços, nos complau reviure 'ls y parlarne a les noves generacions com a

document històrich per si 'n volen treure saludables conseqüencies pera la vida actual.

Homes tots nosaltres teníem les qualitats y 'ls defectes de la humana condició, però 'ns sostenia y 'ns exaltava ab sa llum viva y pura l'ideal redemptor de la nostra societat, la bona fe en la seva professió, lo jurament tacít de treballar sense descans per conseguirlo. Y 'l gran poeta, l'insigne artista mestre de construccions, l'eximi jurisconsult y 'l gran descriptor de la petita vida barcelonina venien a presidir ab son seny, ab son prestigi, ab sa graciosa conversa tota aquella teoria abigarrada y compacta d'escriptors, d'avocats, de metges, de fabricants, de músichs, d'homes de despaig y de negoci, d'amichs que periòdicament venien de lluny de Barcelona a rebre ordes o impressions, d'estudiants, de dependents, de rentistes. Y tots nosaltres, joves y vells, richs o pobres, treballavem per l'ideal sense planye l'esforç ni 'l sacrifici. ¡Díes clars de la nostra patria, díes que avuy anyorèm no ab lo sentiment d'anyorar la joventut perduda, sino ab l'altre més melangiós d'haver vist com s'enterbolia aquell ideal pur y lluminós no més pel fet de fregar ab les que 'ls irònichs anomenen impureses de la realitat!

D'aquest planter procedeix lo nou acadèmich; arquitecte als 23 anys, es un dels que més han embellit la nova Barcelona ab ses pulcres construccions y han ilustrat la historia de l'arquitectura catalana ab estudis tant notables com *La Real Capilla de Santa Agueda de los Reyes de Aragón*, que han de consultar necessariament tots los que volen estudiar lo bellissim temple qu'es avuy l'hostatge oficial de la nostra Academia, *L'Arquitectura nacional de Catalunya*, *L'Arquitectura del gran Rey*, *L'Arquitectura gòtica a Catalunya* y molt especialment sa extensa monografia sobre la *Esglesia Parroquial de Santa María de la Mar*, de la qual suara n'ha publicat un estracte traduhit al castellà. En los treballs monogràfichs treballa En Bassegoda ab conciencia d'historiador y ab passió d'enamorat, buscant materials en los arxius per avensar en l'investigació unes quantes passes més que 'ls anteriors autors qu'ell coneix y analisa ab bona crítica. Ab lo meteix criteri y bona voluntat ell, l'antich colaborador de totes les publicacions catalanes,

divulga quinzenalment des de les planes d'un dels nostres grans diaris les curiositats barcelonines actuals o pretèrites que sempre interessen als nombrosos apassionats de la nostra ciutat. Y es qu'ell n'es un dels primers y, mireu, lo seu mateix cognòm, encara que emprat d'un poble y una muntanya del Empordà, porta tota la cadencia y l'ressò de la paraula que més estimèm los bons fills del cap y casal de Catalunya: Barcelona...

També ha publicat una útil Memoria enviada al Congrés d'arquitectes de 1888, que's titula *Manera de prevenir y socorrer els accidents en les obres*, y ademés dues interessants Biografies dedicades respectivament al pintor Joseph Masriera y Joseph Lluís Pellicer y un interessant treball sobre *La Ceràmica en l'Exposició de 1892*, unes impresions de sa excursió à Roma y llibre de divulgació *Les Estatues de Barcelona*. Aquests treballs y l'interessant discurs que acabem d'aplaudir formen lo cos principal de les obres d'En Bassegoda dedicades a estudis artístichs; pera completarlo ab los assaigs literaris citarèm un xamós volum de poesies *Joventut*, dues noveletes *La bona gent*, *Quaranta graus al sol*, y varies obretes dramàtiques, *Hero*, monòlech tràgich, *Pluja d'estiu*, *Joch de cartes*, *De cop y volta* y altres. En tots aquests llibrets hi traspua un estil fluit y correcte y un temperament ple de comunicativa simpatia; en cada un d'ells haureu d'axugar la traydora llagrimeta que s'escapa quan llegim descrites ab art y sinceritat les escenes d'emoçió que saben polsar ressorts vitals, les més delicades cordes del sentiment. Es llàstima que sa activitat dedicada enterament al art com arquitecte, arqueòlech y crítich artístich l'hagen distret de prosseguir sa obra literaria tant ben orientada des de son començ.

Y ara, senyors, per no abusar de la vostra benevolença, deixaré de fer les acostumades consideracions sobre'l discurs ple d'amenitat y bon seny que haveu aplaudit, perque ab sa fluïda prosa En Bassegoda ha agotat la materia; ni tampoch podré parlarvos de les qualitats del nou company, de sa ilustració y do de gents singularíssims, perque sembla haverse convingut en que aquesta part biogràfica quedí reservada a uns altres treballs consemblants en que regna ambient de tristesa.

Benvingut sia donchs lo nou acadèmich a aquesta antiga casa payral de les bones lletres de Catalunya; aquí hi trobarà ansies desinteressades d'estudiar la literatura y la historia de la terra y una franca amistat per companatge; la *desconfiança* que animava als primitius d'aquesta Academia sols la utilisèm per apartarnos de tot lo que atenti als dos ideals que 'ns apassionen: la llengua y la historia patries. Per ells treballarà—no ho dubteu—lo nou vingut, perque 'ns consta que ab sa ilustrada activitat, practica la vella màxima *militia est vita hominis super terram.*

HE DIT.